

VALTA JA VASTUU

Eli matkakertomus henkilöstä, joka halusi
määrittää itse sisältönsä

JESSE VINNARI

VALTA JA VASTUU

Eli matkakertomus henkilöstä, joka halusi
määrittää itse sisältönsä

JESSE VINNARI

TIIVISTELMÄ

Päiväys: 25.3.2014

TEKIJÄ Jesse Vinnari		KOULUTUS- TAI MAISTERIOHJELMA Näyttelijäntyön koulutusohjelma	
KIRJALLISEN OSION NIMI VALTA JA VASTUU		KIRJALLISEN TYÖN SIVUMÄÄRÄ (SIS. LIITTEET) 52 s.	
TAITEELLISEN TYÖN NIMI Jan Guillou: Pahuus , ohjaus ja dramatisointi Pasi Lampela, Kansallisteatterin pieni näyttämö, ensi-ilta 5.9.2012, rooli: Otto Silverhjälm			
Kirjallisen osion/tutkielman saa julkaista avoimessa tietoverkossa. Lupa on ajallisesti rajoittamaton.	Kyllä ☒ Ei ☐	Opinnäytteen tiivistelmän saa julkaista avoimessa tietoverkossa. Lupa on ajallisesti rajoittamaton.	Kyllä ☒ Ei ☐
<p>Tässä kirjallisessa opinnäytetyössäni pyrin selvittämään ajatuksiani suhteessa suurten myllerrysten parissa olevaan teatterikenttään. Yritän selvittää missä määrin ja millä keinoin näyttelijä voi luoda omaa taidettaan ja mikä on minun roolini tässä metateatterissa, jota yhteiskunnan taidekentällä tällä hetkellä näytellään. Pyrin myös jatkuvasti kysymään itseltäni, olenko tyytyväinen saamiini vastauksiin. Mietin kuinka voin palauttaa yhteiskunnalle sen minuun sijoittamat resurssit. Näiden kysymysten äärellä huomaan myös ajautuneeni pohtimaan koko teatterin merkitystä. Tarvitaanko teatteria nykypäivänä, ja jos tarvitaan niin miksi? Mikä tekee teatterista taidemuotona sellaisen, että sen olemassaolo on perusteltua? Ja jos minulla kerran on valtaa käyttää näitä resursseja, niin mikä on minun vastuuni? Mitä minulla on oikeus vaatia ja mitä minulta on lupa odottaa? Ja lopulta, missä tässä kaikessa on se vastaanottajan paikka?</p> <p>Koska tämän kaltainen pohdiskelu ajautuu hyvin helposti teoreettiselle uralle ja koska tarvitsen joka tapauksessa jonkin selkeän lähtöpisteen, olen tuonut työhöni päiväkirjamerkintöjä valottaakseni konkreettisesti sitä, mitä yritän keskeisimmillä kysymyksilläni ja väitteilläni todistaa.</p> <p>Kirjallisen teokseni rakenne on yksinkertainen. Lähdän liikkeelle seikoista, jotka mahdollistavat teatterin tekemisen, so. omista ulkoteatterillisistä lähtökohdistani. Kuljen kohti teatterin sisällöllistä merkitystä, jota konkretisoin esimerkeilläni. Lopussa pyrin avaamaan pohdiskeluni dialogiksi teatteritalojen ja vapaiden ryhmien välille, ikään kuin askeleeksi tai kädenojennukseksi tulevaisuuden suuntaan.</p> <p>Kuten arvata saattaa, näin laajan aiheen rajaaminen ei ollut aivan yksinkertaista. Olen joutunut jättämään paljon asioita pois, ja toisaalta olen halunnut seurata prosessin myötä syntyneitä ajatuksia vähän pidemmälle kuin alun perin oli tarkoituksenikaan. Lisäksi huomasin sotkeutuneeni lopussa aiheeseen, josta olisi ollut materiaalia vaikka kokonaisen oman lopputyön toteuttamiseen, ja siksi tulenkin luultavasti palaamaan aiheeseeni ”kysymyksiä teatterinjohtajille” joskus myöhemmin, jossakin toisessa yhteydessä.</p> <p>Lopussa ajatukseni ovat kaiken sekasorron jälkeen kirkkaammat ja koen saaneeni vastauksia, joita olen itselleni tässä työssä lähtenyt hakemaan. Lisäksi olen saanut tukun uusia kysymyksiä, mutta niin on hyvä. Kun yksi ovi suljetaan, kaksi muuta aukeaa. Asioiden mittasuhteet tuntuvat asettuneen omille kohdilleen ja tulevaisuuden suunnitelmani näyttävät itselleni kaikesta sekavuudesta huolimatta helposti lähestyttäviltä.</p>			
ASIASANAT Valta, vastuu, johtaminen, tulevaisuus			

SISÄLLYSLUETTELO

ALKUSANAT	9
ULKOTEATTERILLINEN MERKITYS	10
<i>eli kuinka tarjota osaamistaan alati vaikeutuvassa työympäristössä?</i>	10
<i>Kohti ruokkoamatonta teatterikenttää</i>	13
<hr/>	
TEATTERIN SISÄLLÖLLINEN MERKITYS	15
<i>Pois yleisestä, kohti yksityistä</i>	15
<hr/>	
ESIMERKKI 1: ÖRN JA SPETS JA YÖVÄEN NÄYTTÄMÖ	18
<i>Kevät 2011; suunnittelu, järjestely ja ennakkoharjoittelu</i>	18
<i>Kesä 2011; kahden viikon harjoittelu, esitykset ja Varkaus</i>	22
<hr/>	
ESIMERKKI 2: SODANKYLÄ JA SAMPO PALAA!	32
VASTAVOIMA VAPAALLE RYHMÄLLE	37
ASKEL KOHTI SUUREMPAA VASTUUTA	41
<i>Kysymyksiä teatterinjohtajalle</i>	42
<i>Lyhyitä havaintoja haastattelun pohjalta</i>	47
<hr/>	
LOPPUSANAT	51

ALKUSANAT

Tuntuu luonnolliselta aloittaa yhdellä yksinkertaisella sanalla: Kiitos. Minulla on ollut etuoikeus saada työskennellä taitavien ja erilaisten ohjaajien ja työryhmien kanssa koko se kuusi vuotta, jonka kouluaikani on kestänyt. Minulla on ollut myös etuoikeus saadessani itselleni käyttöön kaikki ne resurssit, joita Teatterikorkeakoulun käyttöön on valjastettu. Tuntuu uskomattomalta, että on olemassa tällainen yhteiskunnan tukema taidelaitos. Lisäksi minulla on ollut etuoikeus saada nauttia todella laadukasta opetusta. Enkä tarkoita nyt vain opettajia, vaan koko henkilökuntaa sekä kanssaopiskelijoita, sillä taiteilijaksi kasvamisen yksi kulmakivi on ymmärtää itseään ja kanssaeläjiään ihmisinä. Olen saanut opetusta ja olen saanut olla erimieltä opettajien kanssa. Kaikki tämä on johtanut siihen, että oma maailman- ja elämänkatsomukseni on muodostunut hyvin rikkaaksi ja laajaksi. Minä rakastan kaikkia taiteita, ja vaikken voikaan vielä kutsua itseäni minkään taiteen mestariksi, voin hyvillä mielin sanoa, että olen saanut parhaat mahdolliset eväät matkalle kohti taiteen mestaruutta. Olen saanut erittäin paljon, ja nyt on aika antaa takaisin. Minun tehtäväni on tuottaa ihmisille iloa, mahdollisuuksia kokemuksiin ja nautintoihin teatterin keinoin. Me olemme teatterintekijöinä etuoikeutettuja, ja siksi myös velvoitettuja. Antamalla hyvän kiertää mahdollistan itselleni annettujen resurssien tuottaa hedelmää. Kyse on taiteilijan vastuusta.

ULKOTEATTERILLINEN MERKITYS

eli kuinka tarjota osaamistaan alati vaikeutuvassa työympäristössä?

Millä keinoin voin käytännössä tehdä mahdolliseksi yritykseni luoda miellyttäviä taidekokemuksia kanssaihmisilleni? Miten voin parhaiten vaikuttaa taiteeseeni? Aloitetaan niistä asioista, jotka edeltävät teatterin sisällöntuottamista. Jotta voin ammatikseni tehdä näyttelijäntyötä, minulla täytyy olla joku taho, joka maksaa kohtuullisen korvauksen työstäni.

Minä valmistun näyttelijäksi. Koulutukseni on teatteritaiteen maisteri ja se on yksi Suomen kalleimmista koulutuksista. Keväällä 2014 uutiset ovat työrintamalla kaikkialla samanlaiset: työtä ei ole. Tai tarkemmin vielä, työtä kyllä on, muttei rahaa. Ilmaiseksi tätä työtä ei voi tehdä. Tuntuu surulliselta haaskata näitä resursseja, jos teatterilla ei ole toteutuskelpoista tulevaisuutta. Miksi työtä sitten ei ole? Kun julkista rahoitusta leikataan, teatteritalot joutuvat hankalien päätösten eteen. Taloudellinen taantuma ja hallituksen säästökuurit koskevat kaikkia tuotantoja, eivät pelkästään perinteisiä toimialoja. Näin ollen myös teatterin on katsottava omaa olemassaoloaan uudesta näkökulmasta. Teatterin on esitettävä perusteluja olemassaololleen. Kannattaako nykyistä järjestelmää ylläpitää?

Väitteeni on, että teatterin on uudistuttava. Teatterin tekijöiden on löydettävä keinoja, joilla keventää tuotantoja ja kohdistaa resursseja niin, että saadaan taiteellisesti pitävää ja yleisölle merkityksellistä taidetta ilman että kulut nousevat mahdottomiksi. Jos resursseja on vähän, ne on ohjattava niin, että ne tuottavat parhaan mahdollisen edun. Tässä kohdassa sen taiteilijasielullisen johtajaminän on otettava rinnalleen nykymarkkinoita ymmärtävä käytännöllinen kvartaalitalousminä. Vaikka tämä leikkimielinen lause saa varmasti kaikki länsimaisen talousajattelun vastustajat takajaloilleen, on tässä leikillisessä ajatuksessa kuitenkin osa totta. Kaikki me varmasti mielellämme jatkamme teatterin tekemistä, eikö vain? Silloin joudumme miettimään varojen kohdentamista niin, että vuotavat kohdat tukitaan ja turhat kulut karsitaan. En tarkoita tällä nyt suoraan henkilökunnan irtisanomisia. Mielestäni henkilötyövuodet ovat vasta viimeinen karsittava menoerä. Laitosteatereiden tuotannoissa on paljon osa-

alueita, joiden tarpeellisuutta voidaan kyseenalaistaa, paljon alueita jonne resurssit ikään kuin ”vain katoaa”, ja sellaisia alueita, joilla uusia yhteistöitä eri tahojen kanssa voidaan toteuttaa (ja askelia tähän suuntaan onkin jo otettu monella paikkakunnalla). Tiedän myös sen, että vastarinta herää.

Saavutetuista eduista on aina vaikea luopua. Havainnollistaakseni tuotantojen valtavia eroja kerron tässä esimerkin, joka sai ainaki minut havahtumaan:

Yöväen Näyttämö on perustamani ammattilaisten vapaaryhmä, joka on tehnyt kaksi produktiota. Molemmissa on työskennelty seitsemästä kahdeksaan henkeä usean kuukauden ajan. Kummatkin esitykset ovat olleet budjetiltaan noin parin tuhannen euron luokkaa ja kummatkin esitykset ovat saaneet ylistävän vastaanoton sekä kriitikoilta että yleisöltä. Molemmat teatteriesityksemme ovat myös jääneet voitolle, mutta kunnollisia palkkoja emme ole pystyneet maksamaan. Mikäli tuotantomme olisi ollut muutaman tuhat euroa suurempi, työehtosopimuksen mukaiset palkatkin olisi onnistunut. Muutama päivä sitten olin neuvottelemassa eräässä laitosteatterissa esityksestä, joka työllistäisi taloon 4 näyttelijää ja ohjaajan. Talon pääjohtaja ilmoitti olevansa erittäin kiinnostunut produktiosta ja lupasi esitellä idean teatterin dramaturgeille. Ainoa ongelma, jota hän mietti, oli tuotannon massiivisuus. Hänen laskujensa mukaan tämä viiden hengen rakentama esitys talon pienimmälle näyttämölle ilman teknistä henkilökuntaa tekisi esityksen hintalapuksi noin 150 000 euroa. Ei tarvitse olla kummoinenkaan matemaatikko, että huomaa tässä yhtälössä jotain todella merkillistä ja väärää. Tietenkään en tarkoita, että repertuaariteattereiden pitäisi toteuttaa produktionensa parilla tuhannella eurolla ja vapaaryhmät voisivat nostaa kymmeniätuhansia euroja käyttöönsä. Mutta jokainen varmasti tajuaa, että on kaikkien etu, jos nämä kaksi ääripäätä astuvat vähän toisiaan kohti.

Saana Lavaste nosti kohtalaisen kohun puuttumalla samaan aiheeseen, joskin vähän eri tulokulmasta. Hän ehdotti laitosteatterinäyttelijöiden ja muun henkilökunnan työsuhteiden muuttamista viisivuotisiksi. Lavasteen mukaan radikaalilla muutoksella säilytettäisiin laitosteattereiden kiinnostavuus myös tulevaisuudessa. Hän kirjoittaa: ”Meistä (on) erittäin tärkeää säilyttää suomalainen laitosteatterikenttä ammatillisesti ja taiteellisesti kiinnostavana sekä innovatiivisena. Nykyisellä mallilla se ei vaan tapahdu” sekä ”Jos menet johtajaksi maakuntateatteriin, niin se on ihan järjetön rakenne, jossa on hyvin vähän liikkumatilaa. Kun tulee uusia ideoita

ja toimintatapoja, niin mitään ei muuteta kun siellä tietyt samat ammatinkuvat ja liitot on heti niskassa.” Vaikken tunnekaan Lavasteen ehdotusta kokonaisuudessaan riittävän tarkasti ottaakseni kantaa sen etuihin ja haittoihin, huomaan silti, että hän on havainnut saman ongelman, josta itsekkin puhun. Tällaiset ehdotukset eivät voi tyhjästä syntyä. Jotakin muutoksia on tapahduttava. Näyttelijäliitto tietysti tyrmäsi ehdotuksen ja kirjoitti: ”Kaikkinainen yhteistyö on mahdollista jo nykyisissä työsuhteissa. Teattereissa voidaan lisäksi käyttää vierailijoita täydentämässä vakituista ensembllea.”

(http://yle.fi/uutiset/ehdotus_teatterinayttelijoiden_tyosuhteet_viisivuotisksi/7072166 22.3.2014 kello 13:00)

Toki voidaan, olen samaa mieltä, mutta käytännössä se ei tällä hetkellä toteudu. Jo useiden vuosien ajan vastavalmistuneilla nuorilla näyttelijöillä on ollut edessään sama tilanne: Soittelukierros laitosteattereihin että saisi töitä. Vastaus on lähes kaikkialla sama. Ilmiötä kuvaa erään laitoksen talouspäällikön vitsillä sanoma lause kun olin käymässä talolla muissa työasioissa. Hän sanoi: ”ootko tulossa taloon töihin? Tuu puolella palkalla ni onnistuu.” Vaikka kyseessä oli huumori, oli tässä lauseessa silti valitettavasti osa totuutta. Ilmiötä heijastellaan myös Helsingin Sanomissa (lauantai 22.3.2014) kun Suna Vuori kirjoittaa Taideyliopiston Teatterikorkeakoulun dekaaniksi valittuun Maarit Ruikkaan liittyvässä artikkelissaan: ”Mihin nykyiset taideopiskelijat sitten valmistuvat? Alalle, jolla vallitsee kova kilpailu, sisällöt uhkaavat jäädä täyttöasteiden jalkoihin ja yhä useammalle jaetaan niukempaa toimeentuloa. ’Minun aikanani kiinnitykset teattereihin ovat vähentyneet tuntuvasti, joten suurin osa valmistuvista opiskelijoista toimii freelancereina,’ Ruikka toteaa. ’Tähän yritämme heitä myös valmistaa. Opetamme aktiivisuutta ja itsensä työllistämistä, työryhmän kokoamista ja johtamista, markkinointia, apurahojen hakemista. Vahvalla taitelijaidentiteetillä ja yhteistyöllä, omilla aiheilla ja estetiikalla pääsee jo pitkälle.” Ruikka mainitsee myös kirjoituksessa useita oppilaitaan (ohjaajia), jotka nyt johtavat erilaisia teatteritaloja ympäri Suomea. Näitä edellä mainittuja asioita opetetaan ennen kaikkea ilmeisesti ohjauksen koulutusohjelmassa, sillä itse en näihin aiheisiin ole juurikaan kouluajanani törmännyt. En silti pidä mahdollisena ajatusta näyttelijän monipuolistuvasta roolista ryhmän vetäjänä ja johtajana. Ainakin toivoisin, ettei kukaan ajattele että teatterijohtajan täytyy olla juuri ohjaajakoulutuksen

saanut henkilö. Teatterikentän muuttuvat olosuhteet koskevat kaikkia teatterin toimialoja yhtäläisesti. Vuoden vaihteessa lähestyin myös useita Ruikan entisiä oppilaita tämän kirjallisen opinnäytetyön nimissä. Tarkoitukseni oli kysellä teatterinjohtajan toimenkuvasta. Vaikka sain valitettavasti vain pari vastausta määräaikaan mennessä, käsittelen aihetta tämän niteen jälkimmäisellä puoliskolla lisää.

Kohti ruokkoamatonta teatterikenttää

Nyt kun kaikki yllä mainittu on sanottu, on sitten mietittävä kuinka todella voi uudistua. Mitä teatterialan ammattilaiset voivat tehdä? Suomessa on pitkä perinne valtion tukemasta teatterista ja täällä ihmiset käyvät katsomassa esityksiä. Kansalaispalkkaan, joka ratkaisisi teatterintekijöiden hankalat rahoitusongelmat, tuskin ollaan siirtymässä. Myöskään mikään finanssitaho ei halua sijoittaa rahojaan sellaiseen, josta ei saa välitöntä taloudellista hyötyä. Suomessa apurahoilla tehtävä taiteellinen työ on todella merkittävää, mutta sen varaan ei voi laskea. Tuntuu suorastaan mysteeriltä kuka milloinkin saa ja mitä. Mainos- ja sponsoriyhteistöitä on pienessä mittakaavassa, mutta sekin on rajoittunut nimenomaan laitosteattereiden tukemiseen. Yksi loistava tapa lähestyä uutta muotoa on jäljelle jäävä vapaita ryhmiä ja jo olemassa olevia laitosteattereita yhdistävä malli, jossa teatterin tekijät joutuvat siirtymään pois poteroistaan ja avaamaan ajatteluaan sille, ettei teatteri Suomessa voi olla enää samalla tavalla toteutettua kuin viime vuosikymmeninä on ollut.

En yritä väittää, että tässä esittelemäni malli olisi mitenkään uusi tai ainutlaatuinen. Olen kuullut tämän kaltaisten toimintamallien olleen esillä, ja vastaavien hankkeiden syntyä on tapahtunut varmasti toisessakin ajassa kuin juuri nyt. Tämä on kuitenkin nyt minulle ajankohtainen, enkä ole ainakaan omissa vaatimattomissa kokemuksissani törmännyt vielä yhteenkään toimivaan yleiseen käytäntöön tai esimerkkiin teatterikentän uudelleenjärjestäytymisestä.

Matka nykymallista johonkin toimivaan korvaavaan vaihtoehtoon on pitkä, eikä varmasti toteudu ilman synnytyskipuja. Minulle luontevaksi keinoksi tasoittaa tätä polkua on tehdä työtä vapaiden ryhmien ja laitosteattereiden välillä. Luoda yhteyksiä, jotka vähentävät ennakkoluuloja ja pelkoja. Tässä kirjallisessa lopputyössäni esittelen tapausesimerkkejä vapaan ryhmän toiminnasta. Ensimmäinen ja keskeisin esimerkkini on ensimmäinen oma

tuotantoni. Siihen liittyi paljon virheitä ja asioita, jotka nyt osaisin tehdä paremmin. Mutta sitähan oppiminen juuri on. Kaikki uusi tuntuu ensin hankalalta, ja lopulta sitä sitten miettii, että miksei näin ole aina tehty. Tämän esimerkin viitoittamalla polulla johtamani ryhmä on tuottanut nyt kaksi onnistunutta esitystä, ottanut ensi askeleet yhteistyölle laitosteattereiden suuntaan sekä suunnittelee kolmatta omaa produktiotaan.

TEATTERIN SISÄLLÖLLINEN MERKITYS

Nyt kun on määritelty eräs keino astua teatteritaiteen maailmaan, on seuraavaksi alettava määrittää sisällöllisiä rakenteita. Kysymykset, joiden ääreen tunnun usein ajautuvani: Miksi teatteri on tärkeää? Miten sisältö tulisi määritellä? Mikä on kiinnostavaa? Miksi olen valinnut juuri teatterin?

Mielestäni yksi teatterin tärkeimmistä tehtävistä on yhteisen kulttuurillisen sanoman, sanotaan vaikka perinteen, jakaminen toisille ihmisille. Mikä teatterin sitten erottaa muista perinnettä jakavista tahoista? Mielestäni sen erottaa läsnäolo ja aika. Teatterissa ihmisten on oltava paikan päällä, heidän on varattavaa aikaa toisen ihmisen kohtaamiseen. Esityksen ajaksi ryhmä ihmisiä kokoontuu yhteisen leikin ääreen, ja he sitoutuvat hetkeksi yhdessä johonkin heidän arkipäivästä poikkeavaan ilmiöön. Teatteri voi tarjota ihmisille aikaa, rauhaa, paneutumista ja sitoutumista aiheeseensa. Teatterin ei tarvitse olla pikaruokaa, ellei se itse valitse niin olla.

Jokainen meistä on nähnyt ihmisten saavan hämmästyttävän hienoja kokemuksia teatteriesityksen jälkeen, ja monella meistä on varmasti vastaavia kokemuksia itsellään. Muistan ihmisten olleen suorastaan puhdistuneita poistuessaan teatteritilasta. Mielestäni aikana, jolloin ihmiset tuntuvat enemmän ja enemmän irtautuvan toisistaan ja sulkeutuvan erilaisten virtuaalisten maailmojen ääreen teatterin hetkellisyyden ja läsnäolon merkitys korostuu. Teatteri tapahtuu tiettyinä hetkenä, tiettyjen ihmisten kanssa ja tietyssä tilassa. Kun se hetki on ohi, se ei koskaan palaa. Ainakaan toistaiseksi virtuaaliset todellisuudet eivät ole onnistuneet kadottamaan eivätkä korvaamaan kahden toisensa kohtaavan ihmisen väliin syntyvää energiaa. Totta kai teatteri ja taide löytävät myös uusia väyliä niissä virtuaalisissa maailmoissa, jossa ihmiset enemmän viettävät aikaansa, mutta minulle yksi tärkeä teatterin tulevaisuuden tyyliä on se, jossa ihminen voi katsoa ihmistä. Ei sen enempää, ei sen vähempää.

Pois yleisestä, kohti yksityistä

Kuinka sitten valita tehtäväkseen kulloinkin merkittävää teatteria? Kuinka mahdollistaa unohtumattomien kokemusten tuottaminen mahdollisimman usein? Teatterin tekijänä en voi tehdä mitään ”yleistä kiinnostavaa” tai ”yleistä merkittävää” teatteria. Jotta aiheeni voisi tavoittaa haluamani kohderyhmän,

minun on tiedettävä jotain ihmisistä, joille sitä teen. Minun on jollakin tavalla pystyttävä samaistumaan heihin ja minun on pystyttävä jakamaan heidän maailmansa. Vasta silloin he voivat samaistua minuun ja jakaa minun tarjoamani maailman. Mitä suuremman ihmisjoukon niputan segmenttikseni, sitä vaikeammaksi sen määrittely muuttuu, ja sitä enemmän kuljen kohti yleistämisen suuntaa. Uskon, että teatterin tekemisessä toimii vanha tuttu lainalaisuus: mitä henkilökohtaisempaa tekee, sen tunnistettavammaksi se muuttuu. Minä en osaa, enkä halua tehdä mitään globaalia hyvää teatteriesitystä, jonka voin viedä minne tahansa ja esitellä ihmisille. Tästä toimii esimerkkinä vaikkapa perustamamme Yöväen Näyttämön esityspaikkakunnat. Ne eivät ole valikoituneet sattumanvaraisesti, vaan niitä on edeltänyt pitkä ja tarkka analyysi, tutustuminen kohteeseen ja ihmisiin. Teatteriesityksiemme tulee puhutella juuri niitä ihmisiä, juuri siellä ja sillä tietyllä hetkellä, sillä kuten sanottu, teatteri on läsnäolon taidetta.

Koska sisältö luodaan aina tapauskohtaisesti, en voi myöskään kertoa siitä mitään yleisiä sääntöjä. Kuitenkin, jottei puheeni jäisi teoreettiseksi, minun täytyy esittää jotain konkreettista. Pyrin esimerkeilläni paljastamaan vapaan ryhmän syntymähetken. Kohdan jossa kyky tehdä teatteritaidetta kohtasi kysynnän. Esimerkkini itsessään eivät ole suora vastaus ongelmiin, joita olen yllä esittänyt. Ne ovat yhden mahdollisen reitin syntymähetki. Oman taiteellisen identiteettini rakentumisen kannalta esimerkkini ovat kuitenkin erittäin merkittäviä. Niistä alkoi minulla suunta, jonka uskon vaikuttavan teatterin tekemiseen Suomessa. Sen ei tarvitse mullistaa mitään, mutta se tulee vaikuttamaan, sillä aion olla vuorovaikutuksessa. Aion panna sen vaikuttamaan. Esimerkeissäni on teatteritoimintaa, joka sai hyvän vastaanoton. Toimintaa, joka poiki lisää työtä, työllisti alan tekijöitä, viritti yhteistyökumppanuuksia ja loi elämää ympärilleen. Tämä toiminta täytti sosiaalisen tyhjiön omasta pussistaan ja sai palkkiokseen merkittäviä kokemuksia.

Ensimmäinen esimerkkini on vuodelta 2011. Se on ensi askeleeni kohti sitä tuntematonta, jollaisena tulevaisuuden teatterikenttä minulle näyttäytyy. Mukana on päiväkirjamerkintöjä, jotka olen lisännyt tekstiin kursivoituna. Käydessäni läpi tätä ehkä yhtä tärkeimmistä produktioistani pyrin paljastamaan rakenteita, jotka mahdollistivat sen tekemisen ja ymmärtämään mitä voin jatkossa tehdä paremmin. Jälkimmäinen esimerkkini on vuodelta

2013. Siinä pyrin valottamaan toiminnan jatkuvuutta. Ja vielä, kuten vanha sanontakin menee, ei kahta ilman kolmatta.

ESIMERKKI 1: ÖRN JA SPETS JA YÖVÄEN NÄYTTÄMÖ

*Kevät 2011; suunnittelu, järjestely ja
ennakkoharjoittelu*

Syksyllä 2010 olin kolmannella vuosikurssilla Teatterikorkeakoulussa. Tuli aika miettiä, kuinka tällä ammatilla voi elättää itsensä. Olimme hakeneet joihinkin kesäteattereihin tuloksetta. Viesti oli jo silloin se, että työllistyminen tulee olemaan vaikeaa. Sovimme kurssikaverini kanssa, että jos emme saa mitään työtä, teemme sitten itse jotain teatteria, vaikka vain ylläpitääksemme ammattitaitoa. Minulla ei ollut aavistustakaan kuinka teatteria rakennetaan tyhjästä tai kuinka sellaista toimintaa kuuluu johtaa, mutta tunsin itseni. Osaan tarvittaessa tulla ihmisten kanssa toimeen ja olen vakuuttava. Sillä pääsee jo pitkälle. Myös luotto itseeni ja omiin kykyihini oli vahva. Jos muut ovat siinä onnistuneet, ei ole mitään syytä miksen minä voisi siinä onnistua.

Tammikuussa 2011 selasin internetistä kaiken tarvittavan tiedon (mistä hakea apurahaa, mitä lupia teatteriesityksen pitämiseen tarvitaan, ym.) ja tein alustavan budjetin (ranskalaisilla viivoilla menot ja tulot, laskelma siitä paljonko pitäisi olla katsojia ja minkä verran lipun tulisi maksaa, ettei esitys ainakaan jäisi tappiolliseksi) ja päädyin lopputulokseen: tämä on mahdollista toteuttaa. Sain kerättyä tiimin ympärilleni. Sain ryhmääni käsikirjoittajan, ohjaajan ja viisi näyttelijää, jotka jakoivat kanssani saman teatterinäkemyskeskuksen. Lisäksi myöhemmin toimintaan tuli mukaan paikallinen äänimies. Esityksen ensi-ilta asetui kesälle 2011 Varkauteen.

Käsikirjoittajamme teki valtavan työn kaivaessaan kaiken mahdollisen tiedon tulevasta esityspaikastamme, kaupungin ilmapiiristä, tulevaisuudesta ja potentiaalisista katsojistamme. Kaikki näytti lupaavalta. Meillä oli myös yhteyshenkilö varkauteen, joka lupasi toimia toisena tuottajamme itseni lisäksi.

Tammikuu 2011:

Järjestäjämme soitteli ja ilmoitti panneensa töpinäksi. Hän vakuutti, että asiat hoituisivat, sillä hän oli osakkaana paikallisessa yrityksessä, jonka alla toimi ohjelmatoimisto. Hän kertoi, että oli saanut järjestettyä Varkauden

keskustasta hienon 1800-luvulla rakennetun puutalopihan, jossa oli katettu ulkonäyttämö, tänne mahtuisi 50 - 100 ihmistä. Varkauden kotiseutukeskus ja paikallinen yrittäjä Tyyskänhovi olivat luvanneet tilan maksutta käyttöömme, jos vain saisivat hoitaa väliaikatarjoilun. Tämä sopi meille erinomaisesti.

Aloimme harjoitella. Käytimme Teatterikorkeakoulun tiloja kevään ajan, ja kesällä suuntaisimme intensiiviseen muutaman viikon loppurutistukseen paikan päällä. Olin laskenut, että toimintamme kulut saisi katettua 9000 eurolla. Tällä summalla voisin maksaa kaikille produktiossa mukana oleville heille kuuluvan palkan ja teatteriryhmän ei tarvitsisi jäädä tappiolliseksi (joskaan ei voitollekaan). Tämän summan olin hakenut erilaisista apurahaa myöntävistä laitoksista (SKR, teatterikorkeakoulu, taiteen edistämiskeskus, Varkauden kaupunki). Summa vaikutti mielestäni kohtuulliselta ja sillä saisi rakennettua todella laadukasta taidetta opiskelijahintaan ihmisille, jotka kipeimmin tarvitsivat jotain positiivisia kokemuksia (Varkaudessa oli menossa laajat YT-neuvottelut, ihmisiä jäi työttömäksi, tehtaita suljettiin). Pian saimme kuitenkin ilmoituksen, ettei SKR ja taiteen edistämiskeskus tue toimintaamme. Eikä siinä vielä kaikki, lisää ongelmia ilmeni. Kävi ilmi ettemme saisikaan tilaa, joka meille oli luvattu, emmekä mitään väliaikatarjoilua. Kaiken tämän tilalle meille tarjottiin nyt tehtaan ja valtatie 23:n välissä olevaa sohjoista joutomaa tilkkua. Olin jo pyytänyt kaikkia sitoutumaan tähän tuotantoon, ja nyt jo joutuisin ilmoittamaan ettei tästä välttämättä tulisi mitään.

Tiistai 12.4.2011

Kävimme katsomassa (uuden) esitystilan. Se oli rujan näköinen. Tehdas humisi takana, Varkaus-Joensuuntie toisella puolella. Tien takana oli myös pelastuslaitos. Puut olivat lehdettömiä, mutta onneksi edes oli puita ja pensaita. Tanner oli myllätty ja laikukas lumesta ja mudasta, mutta näytti siltä että siitä tulee vehreä, vaikka minusta tuntuikin että järkytys oli työryhmälle kova. He kai odottivat maalaisidylliä, vaikka olinkin jo kertonut tilan vaihtuneen ja sanonut monta kertaa Varkauden olevan tehdaskaupunki. Tyyskänhovin 1800-luvun maalaismiljöö vaihtui mutaan ja massiiviseen tehdasnäkymään. Nyt olimme todella astumassa työläisen, jääkärin, torpparin saappaisiin. No ainakin saimme jotakin konkretiaa.

Pidimme pienen hätäkokouksen ja ilokseni koko työryhmä oli taloudellisista riskeistä ja vastoinkäymisistä huolimatta halukas jatkamaan. Kevään edetessä meidän taiteellinen työemme edistyi mukavasti. Loppukevästä soitin järjestäjällemme, koska hänestä ei ollut kuulunut mitään vähään aikaan, ja halusin tiedustella kuinka asiat etenevät Varkauden päässä. Hän ilmoitti, että olikin aikonut soitella, sillä lisää ongelmia oli ilmennyt: Varkauden kaupunki ei kuulemma aio lupauksistaan huolimatta osallistua tuotantomme ja lisäksi tämän uuden maatilkkumme omistaja oli järjestäjämme sanoin ”alkanut nihkeillä”. Korttitalomme alkoi taas horjua. Ennakkosuunnitelmat oli jo tehty ja näytelmän keskeinen sisältö oli jo hyvällä mallilla, mutta nyt kaikki rakenteet ympärillä alkoivat haihtua. Tilaa ei voisi enää tässä vaiheessa vaihtaa. Jotakin oli tehtävä.

Keskiviikko 4.5.2011

Pyysin järjestäjältämme (teatteritilan) omistajan numeron ja soitin tälle. Esittelin itseni ja asiani ja hän ilmoitti heti, ettei aio rahallisesti tukea produktiotamme. Hämmästyin, sillä missään vaiheessa mistään tällaisesta ei ole ollut puhetta. Ilmeisesti paikallisen yrityksen pojat olivat haaveilleet ilmaisesta rahasta? Sanoin ettemme ole missään tapauksessa vaatimassa häneltä mitään rahaa siitä hyvästä että saamme käyttää hänen tilojaan. Tästä pääsimme heti yhteisymmärrykseen. Omistaja ilmoitti myös epäilevänsä, saako tontille ylipäättään rakentaa mitään, ja jos saa, niin byrokratia saattaa kestää niin kauan, että nyt on jo myöhäistä saada mitään kesäksi tehtyä. Sovin hänen kanssaan, että jos itse selvitän byrokratian, hoidan tarvittavat luvat ja varmistan, ettei hänelle koidu tästä kustannuksia, saamme tulla tilaan. Etsin internetistä Varkauden rakennustarkastajan numeron ja pari puhelinsoittoa myöhemmin asia oli selvinnyt: saamme rakentaa mitä vain tilapäistä jos emme tee betonivaloja. Lisäksi tarvitsemme pelastusviranomaisille pelastussuunnitelman ja esitystä varten huviluvan. Kymmenen minuuttia, pari puhelua ja asia oli hoidettu; saimme pitää tilan. Koska näytelmässämme seikkailee myös Eversti Sandels ja olin saanut hyvän soitteluinnon päälle, päätin samoin tein soittaa myös Olville ja kysyä tulisivatko he tukemaan toimintaamme. Onhan Iisalmi ja Sandels meitä keskeisesti yhdistäviä tekijöitä. Esittelin suunnitelmamme

Olvin Itä-Suomen markkinointijohtajalle ja hän innostui. Ainakin saamme virvoitusjuomia. Näin ne asiat hoituvat!

Suunnittelin että esityksiä olisi 20 - 30, mutta sain pian paikallisilta palautetta, että se kuulostaa liian suurelta määrältä näin pieneen pitäjään. Halusin kuitenkin kokemusta toistosta, sillä Teatterikorkeakoulun tuotannoissa jokaista esitystä esitetään vain korkeintaan kymmenen kertaa. Se ei mielestäni vastaa todellisuutta, jotta päätin että teemme 22 esitystä. Lippujen hinnat varastin suoraan alueen muiden teattereiden edellisvuotisista hinnoista (12 / 10 euroa).

Tässä vaiheessa mainittakoon, etten ole juurikaan näihin esimerkkeihini liittänyt päiväkirjamerkintöjäni näyttelijäntyöstä, sillä olen halunnut rajata aiheeni tämän syntymäisillään olevan teatterimuodon ääreen, enkä näyttelijäntyöllisiin aspekteihin. Silti myös puhtaasti näyttelijäntyöllinen näkökulma kulki mukana tässä produktiossa. Tosin välillä toki tuntui, että päätoimeni oli ensisijaisesti tuottaja-järjestäjä ja vasta toissijaisesti näyttelijä. Toukokuussa, hetkeä ennen kuin siirtyisimme pääkallopaikalle, olin kirjannut ylös havaintoja näyttelijäntyöstä. Tämä esimerkki kuvaa tuotantomme sisällöllistä onnistumista, joka puolestaan oli vitaalia, sillä ulkoteatterillisiä vastoinkäymisiä olisi luultavasti ollut mahdoton voittaa, ilman itse teatteriesityksen tuomaa positiivista energiaa.

Tiistai 31.5.2011

(näytelmä-) Tekstiä on todella paljon ja se on näkökulmahenkilöillä (Örn ja Spets, minä ja kurssikaverini) kaikki savoksi. Se tuo oman, todella mielenkiintoisen haasteen: kuinka stadilainen ja Sodankylän poika pärjäävät Sydän-Savossa ja meneekö murre läpi? Teatterikorkeakoulun puheopettaja ja savolainen järjestäjämme tarkastelivat tekstiä eivätkä löytäneet suurempia epäkohtia, joten meidän tehtäväksi jäi vain opetella teksti niin kuin se on kirjoitettu. Oikean poljennon voimme viimeistellä sitten paikan päällä Varkaudessa. Tekstin hyvä rytmi ja ”vieraskielisyys” auttoivat hahmon luonnissa ja etenkin oma iso yrmy hahmoni Örn alkoi löytyä melko kivuttomasti. Hyvän vastavoiman näyttelijäntyöllisesti tarjosi toinen esittämäni hahmo: Ruotsin saita ja armottoman epäpätevä sotilaallinen johtaja Kustaa IV Aadolf. Lähdin rakentamaan tätä hahmoa Örnin kautta:

Kustaa IV olisi kaikkea sitä, mitä tuo juro savolaistorppari vihaisi. Näitä hahmoja on rakastettavaa näytellä!

Ohjaajamme kanssa on mukava näytellä. Hän antaa kärsivällisesti meidän kokeilla milloin mitäkin ja ystävällisesti opastaa, jos jotkut tarjoukset alkoivat jo häiritä tekstin sanomaa. Näyttelijäntyö oli näyttelijöiden vastuulla, esityksen kokonaisuus ja rytmi oli ohjaajan vastuulla. Minusta tuntui että koko työryhmä jakoi maailman hyvin nopeasti ja tunsu sen äkkiä omakseen. Loimme uuden, oman maailmamme ja me kaikki viihdyimme siellä. Alusta lähtien ohjaajamme painotti, että hän tulee ensisijaisesti huolehtimaan kahdesta asiasta: siitä että vaihdot kulkevat ja että kaikki repliikit kuuluvat. Tämän lupauksensa hän piti.

Tiistai 31.5.2011

Olen yrittänyt painottaa kaikille että tästä tulee sekä psyykkisesti että fyysisesti intensiivinen punnerrus. kesän alku on pelkkää epätietoisuutta tilasta, äänistä, ratkaisuihin. Kesäkuussa on erittäin intensiivistä harjoittelua kaksi ja puoli viikkoa Varkaudessa ja heinäkuussa on 22 esitystä uudessa, tuntemattomassa ympäristössä. Vastoinkäymisistä huolimatta kaikki alkaa silti näyttää lupaavalta. Näytelmän perusasiat ovat kunnossa ja 13.6. käytännön asioidenkin pitäisi olla pääosin hoidettu. Meillä on tulossa hieno juttu!

Valmistelimme operaatiomme niin pitkälle kuin se Helsingistä käsin oli mahdollista. Käytimme hyödyksemme kaiken köyhäinavun ja anteliaisuuden joka eri instansseilla oli (sillä rahaa produktion ei saatu), ja teimme kaiken kengännauhahudjetilla. Näytelmän sisältö oli niin pitkällä kuin sen voi saada menemättä paikan päälle, ja meille oli luvattu että näyttämö ja katsomo ovat valmiit kun 13.6. aloitamme intensiivisen kahden viikon harjoittelun Varkaudessa.

Kesä 2011; kahden viikon harjoittelu, esitykset ja Varkaus

Kun saavuimme paikalle, olin siinä uskossa että kaikki olisi jo jotakuinkin järjestetty, ja saisisimme keskittyä lyhyen kahden viikon ajan sisällön

tuottamiseen. Saimme kuitenkin huomata että vastoinkäymiset olivat vasta alkamassa.

Keskiviikko 15.6.2011

Saavuimme Varkauteen 13.6. maanantaina. Kyllä jännitti. Kävimme katsomassa tilan. No, paikka oli vihreä, kumpareinen ja pieni, melkein jopa tunnelmallinen, mutta ohi kulkevalta autotieltä tulee kamala meteli ja tehdas päästää tasaista hurinaa kun se kasaa puuhaketta kasoihin juuri meidän kohdallamme. Pelkään että meteli vaikuttaa yleiseen fiilikseen työryhmässä. Katsomo oli rakennettu, tosin se oli kattamaton, osa penkeistä oli vinoja ja katsomoon mahtui ainoastaan noin 40 henkeä sovittun 80 sijaan.

Seuraavana päivänä loput työryhmästä saapuivat. Kävimme Varkauden teatterin puvustossa ja se oli pelastus. Saimme saappaat, peruukit, housut ja takit vapaalippuja vastaan. Tosin järjestäjämme ei ollut sopinut käynnistä kovin tarkasti, sillä puvustossa ollut tyttö oli silminnähdyn hämmästyneenä kun kävimme hakemassa tavaraa, eikä kukaan oikein tiennyt mitä voimme ottaa ja mitä emme. Tämän jälkeen ajoimme vielä paikallisen harrastajateatteriryhmän varastoon ja otimme sieltä jotain pikkusälää ja pari vaatetta. Tätäkään reissua järjestäjämme ei ilmeisesti ollut varmistanut, sillä kuulin hänen vasta paikan päällä juttelevan puhelimesta teatteriryhmän puheenjohtajan kanssa ja tiedustelevan saammeko ottaa käyttöömmä erinäisiä tavaroita! Meillä ei olisi ollut mitään varasuunnitelmia, mikäli nämä instanssit olisivat kieltäytyneet auttamasta, sillä olin alun perin siinä uskossa, että asiat oli jo aikaa sitten sovittu. Harmitti, sillä järjestäjällämme olisi ollut monta kuukautta aikaa hoitaa tällaiset asiat, mutten sanonut mitään.

Kävimme meitä tukevan paikallisen yrityksen tiloissa ja yllättäen järjestäjämme ottikin puheeksi, että mitä jos lipputulot jaettaisiin puoliksi yrityksen kanssa ja työryhmä jakaisi keskenään toisen puolen. Olin pöyristynyt! Ilmoitin heti ettei tämä käy missään tapauksessa ja että me pysymme alkuperäisessä suunnitelmassa: kaikki jaetaan tasan työryhmän kesken. Jokainen voi omalla seitsemäsosallaan sitten tehdä mitä huvittaa. Yritys on luvannut hoitaa väliaikatarjoilun, saa ilmaista markkinointia ja mukavasti lisätienestiä. Näistä ehdoista pidämme kiinni tai peruutamme koko operaation. Järjestäjämme suostui tähän. En voi ymmärtää miten hän

edes kehtasi ehdottaa moista. Yrityksen piti tukea toimintaamme, ei suinkaan viedä meidän vähäisiä lipputuloja! Ei sopimuksia voi kesken kaiken muuttaa mielensä mukaan! Me teemme tämän jo valmiiksi tappiolla. Väistämättä hiipi mieleen että järjestäjämme oli jo mahdollisesti lupailut yritykselle yhtä ja meille toista meidän tietämättämme. Selvästi tämän yrityksen toimintamalliin kuuluu, että heille pitäisi antaa rahaa ilman että he tekevät mitään vastineeksi. En ihmettele enää että muut paikalliset toimijat alkavat ”nihkeillä” heille.

Palattuamme majapaikkaamme keskustelimme vielä työryhmän kanssa asumisesta ja muista käytännön järjestelyistä. Minä ja puolisoni teemme ruoat, jotka minä maksan ja otan takaisin lipputuloista. Joten ruoasta ja asumisesta ei tule kenellekään kesän aikana kuluja. Tiskeihin, pyykkäämiseen ynnä muuhun talouden pyörittämiseen osallistuvat kaikki.

Keskiviikkona 15.6. pääsimme vihdoinkin aloittamaan konkreettisen harjoittelun. Huomasimme että harjoittelu ulkona väsyttää ihan eri tavalla kuin luokkahuoneissa. Hyvä rytmi on kello 11 - 15 treeniä, ruokatauko ja kello 16 - 20 treeniä. Välissä pidimme satunnaisesti pikku taukoja. Päivät ovat raskaita. Päästiin ensimmäistä puoliaikaa melko pitkälle. Kaikki eivät osanneet vielääkään repliikkejään vaikka sovimme että 13.6. kaikki olisivat opetelleet, sillä harjoittelu-aikaa on todella vähän. Nyt olimme jo muutenkin pari päivää myöhässä aikataulusta. Tähän kului ylimääräistä aikaa ja energiaa.

Sain kuulla että asumisjärjestelymme olisi vaarassa muuttua. Minulle ilmoitettiin, että saamme olla ainakin harjoitusperiodin (13.6. - 30.6.) kyseisellä tilalla, mutta heinäkuuta on mietittävä uudelleen. Tämä stressaa, mutta en viitsinyt kuormittaa tällä vielä muuta työryhmää sillä kaikki on vielä niin epävarmaa. No, pyykit ovat koneessa, muu työryhmä syötettynä ja nukkumassa ja kohta pääsen itsekin petiin. Huhhujaa.. Täytyy pitää huomenna tai perjantaina jonkinlainen filispalaveri, että saa tietää vähän miten ihmiset jaksavat.

Sunnuntai 19.6.2011

Pidimme filispalaverin ja näyttelijät ilmoittivat että proggis miellyttää heitä, mutta Varkaus ahdistaa. Ymmärrän sen hyvin. Tämä on kuollut tehdaskaupunki, jossa on yksi Suomen korkeimmista työttömyystilanteista ja eniten huumausainerikoksia. Täällä on kouluttamaton väestöpohja, josta

käytännössä puuttuvat kaikki 20–30-vuotiaat nuoret, sillä kaikki jotka ovat pystyneet, ovat muuttaneet opiskelujen tai paremman elämän toivossa suurempiin kaupunkeihin. Moni voi pahoin tässä kaupungissa, jossa tehtaan sammuneet piiput ovat kuin arkkitehtuurinen luuranko, joka on läpäissyt piikeillään kaupungin selkärangan; aavekaupunki kultaryntäyksen jälkeen, jossa paikalle jääneet taistelevat hengestään. Toisaalta olen alusta asti sanonut että juuri siksi olemme täällä. Koen että täällä tarvitaan kulttuurin tuomaa piristystä.

Vastoinkäymisten ohella myös positiivisia asioita tapahtui. Ne antoivat voimaa kulkea eteenpäin.

Maanantai 27.6.2011

Ollaan oltu nyt kaksi viikkoa Varkaudessa. Näytelmä on mennyt todella vauhdilla eteenpäin. Työryhmä on antanut kaikkensa ja panos alkaa näkyä. Äänimiehemme on ollut nyt viikon mukana ja vaikuttaa todella pätevältä kaverilta. Nyt musiikki rytmittää näytelmää, haulikkomikit helpottavat puheen kuuluvuutta ja kaiuttimet rajaavat tilaa äänellisesti. Myös tehtaan ja liikenteen melu hiljenevät iltakuuden jälkeen. Mahtavaa!

Tiistaina 21.6. kävimme paikallisella iltatorilla kävelemässä roolivaatteissa ja ilmoittamassa että täällä ollaan. Se jännitti. Ajattelin, nauretaanko meidät ulos kaupungista vai saamme turpaan ensimmäiseltä vastaan tulijalta. Toisin kävi. Ihmiset olivat erittäin kiinnostuneita ja flyerien loputtua jaoimme julisteita ihmisille. Vaikuttaa siltä että paikalliset ottavat meidät hyvin vastaan. Torstaina 23.6. teimme ensimmäisen virallisen läpimennon, se kesti kaksi tuntia 20 minuuttia ja meni suuremmista ongelmista läpi. Juhannustauko (torstai-ilta – sunnuntai-aamu) ja onnistumiset produktion kanssa tekivät varmasti hyvää koko työryhmälle. Juhannustauolla tapahtui myös muuta. Järjestäjämme isä oli salaa käynyt rakentamassa laudasta ja pressuista meille äänieristeen. Samalla kävi ilmi myös, ettei meitä tukeva yritys ollut todellisuudessa pannut tikkuakaan ristiin katsomon ja äänieristeiden eteen, vaan sama isä oli yhdessä erään tuttunsa kanssa kaksistaan rakentanut koko tilan. Näinköhän muutkaan järjestäjämme mainitsemista yrityksistä olivat missään vaiheessa todella edes luvanneet mitään avustusta? Viimeistään nyt oli selvää, ettei tästä

yrityksestä ole meille mitään iloa, hoitakoot väliaikatarjoilun ja pysykööt muuten poissa.

Ensi-ilta lähestyi huimaa vauhtia ja vaikka esityksen sisällä kaikki asiat etenivät ja toimivat, samaa ei voinut sanoa tuotannollisista seikoista. Nyt kolme vuotta ja kaksi opittua produktiota myöhemmin, tiedän mitä olisi pitänyt tehdä, joten työtä ei tehty turhaan. Samalla tässä kirjoittaessani pystyn muistelemaan vastoinkäymisiä positiivisien kokemusten läpi. Olen sitä mieltä, että jos virheistään pystyy oppimaan, ne eivät ikinä mene hukkaan. Ainoastaan virheet joista ei osaa oppia, ovat todellisia virheitä.

Perjantai 1.7.2011 aamuyöllä ennen ensi-iltaa

Tänään on ensi-ilta. Tällä viikolla on menty läpäreitä joka päivä ja tiistaina kävimme taas iltatorilla esittämässä pienen demon esityksestämme. Tuntui että ihmiset pitivät näkemästään ja ainakin poikkesimme muusta paikallisesta teatteriannista. Torstaina ennen kenraaliläpäriä vanha mies tuli ihmettelemään lavastuksiamme. Hän kertoi nähneensä meidät iltatorilla ja sanoi ettei toisista esityksistä oikein kuullut mitään, mutta meiltä kuuli ja ymmärsi joka sanan. Näytelmämme on esityskunnossa, ja se on hyvä!

Kolme päivää ennen ensi-iltaa samainen yrityksemme ilmoitti, ettei aio osallistua väliaikatarjoiluun millään tavalla, vaikka oli luvannut sen hoitaa. Hauskaa, että he itse kritisoivat kaupunkia saamattomuudesta ja siitä ettei pidä sovituista asioista kiinni. No, nyt viimeinenkin nuora meidän ja kyseisen yrityksen väliltä on katkennut. Me hoidamme itse myös väliaikatarjoilun ja pidämme saadun hyödyn itsellämme.

Nyt meille myös ilmoitettiin, ettemme tosiaan voi olla heinäkuuta asuintilallamme. Omistajat kuulemma pelkäävät, ettei vesi riitä. Meidän täytyy nyt etsiä Varkaudesta sopiva kolmio ilman varoitusaikaa työryhmälle. Tästä tulee taas lisää harmia ja ylimääräisiä kuluja.

Lauantai 2.7.2011

Ensi-ilta on ohi. Ei ollut läheskään täyttä, ehkä noin viisitoista tai kaksikymmentä ihmistä, joista iso osa oli tuttuja ja kutsuvieraita. Kahvia, pullaa ja keksejä myytiin vähän vaikka olikin helle. Lipunmyynnin hoiti ohjaajamme, ja siellä oli ongelmia varausten ja vapaalippujen kanssa. Savon Sanomat ja Varkauden lehti olivat paikalla, samoin Varkauden

kulttuuritoimiston väkeä. Ainakin kulttuuritoimiston ihmiset vaikuttivat erittäin tyytyväisiltä. Toivottavasti ihmiset löytäisivät meille ja haluaisivat nähdä esityksen. Jännittää millaiset kritiikit saamme ja tuleeko yleisöä. Warkauden lehti ei jostain syystä julkaissut menot-osiossaan meidän tietojamme ollenkaan vaikka olivat antaneet ymmärtää että tekisivät niin. Soittelimme perään ja he pahoittelivat. Menot ilmestyvät ainoastaan perjantaisin, joten nyt olemme koko viikon ajan katveessa menotietojen osalta! Myös Varkaus.fi sivustoilta on hankala löytää esitysaikojamme. Päätimme perustaa Yöväen Näyttämö Ry:n (ohjaajamme keksi tämän osuvan nimen) yhdessä käsikirjoittajan ja ohjaajan kanssa. Tämä siksi ettei mitään rahavirtoja tarvitsisi ohjata meitä ”tukevan” yrityksen kautta. Järjestäjällemme en vielä maininnut asiasta, sillä hän oli menettänyt luottamukseni. Nyt ajattelimme pitää perustamiskokouksen, mutta ohjaajamme meni viereiseen huoneeseen ja jäimme nauramaan, ettemme enää ole lainvoimaisia.

Maanantai 4.7.2011

Katsojat syövät pullaa ja juovat kahvia. Välillä menee keksejä, mutta kyllä pulla-kahvi on hitti.

Savon Sanomien pelätty kriitikko ylisti meidän teostamme otsikolla: ”Tulevat ammattilaiset irrottelevat”. Hän piti, ja paljon. Lempikohtiani ovat: ”Käsikirjoittaja on kirjoittanut näytelmänsä koko maailman, ajan historialliset hahmot, sotaherrat, aateliset, keskiluokan ja tavalliset kansanihmiset. Henkilökuvat on kerrassaan herkullisia.” sekä ”Yöväen Näyttämö tarjoaa todella tervetullutta ja rohkeaa kokeellisuutta kesäteattereiden ylitsepursuvaan hömppä-ähkyyn.”

Toinen esityksemme sunnuntaina 3.7. kello 13 oli hiljainen, vain neljä katsojaa ja sadepilvet roikkuivat ympärillä vaikka pitivätkin sateet sisässään. Illan esityksessä, kello 18, sadepilvet yhä kiertelivät Varkautta, mutta katsomossa oli mukavammin ihmisiä. Päivän saldo ei silti ollut kummoinen kahdesta esityksestä.

Kävi ilmi ettei esitysaikamme vieläkään ole jostain syystä (Warkauden lehden) toimituksessa. Tällä kertaa vika oli meidän, olimme lähettäneet tiedot väärään osoitteeseen. Myös Warkauden lehti piti esityksestämme. Olimme voittaneet kulttuurikriitikot puolellemme, toivottavasti yleisökin

löytää meidät. Esityksemme on hyvä! Asumisasi ei ollut vielä ratkennut. Sopivaa asuntoa heinäkuuksi on vaikea löytää sopuhintaan.

Nyt on pari välipäivää. Se tekee varmasti kaikille hyvää. näyttelijät lähtivät Helsinkiin, ohjaaja Karjalaan. Sunnuntaina eräs näyttelijöistä marisi että olisi kiva saada matkoista jotain takaisin. Huomautin hänelle ettei hän ole koko kesän aikana laittanut kertaakaan ruokaa, joutunut tiskaamaan tai maksamaan latiakaan ruoasta. Kyllä minustakin olisi kiva että olisi enemmän katsojia, mutta me kaikki tiesimme riskit tähän suostuessamme. En myöskään osannut arvata että työryhmästä osa haluaa jokaisena välipäivänä matkustaa pois Itä-Suomesta.

Äänenkäytöstä olemme saaneet hyvää palautetta. Vanhemmat katsojat ovat kiitelleet, että olemme ainoa paikalla toimiva ryhmä, joiden kanssa ei tarvitse pinnistellä kuullakseen repliikkejä. Kyllä puheopettajamme olisi ylpeä meistä. Täytyy silti sanoa, että työskennellessä tehtaan ja autotien välissä ulkoilmanäyttämöllä on äänenkäyttöelimet välillä aika kovilla. Meinaa mennä ääni.

Seuraavassa päiväkirjamerkinnässä kieli ei ehkä ole ihan akateemista, mutta mielestäni on tärkeää ilmaista tunteet siten, kuin ne on päiväkirjaan ylöspantaessa tuntuneet. Lisäksi se kuvaa mielestäni hyvin niitä ristiriitaisia ajatuksia, jotka kävin läpi ennen esitystä, josta olin itse täysin vastuussa.

Perjantai 8.7.2011

Mulla on aika paha olla. Tälle illalle ei ole yhtään varausta, kello on jo 20 minuuttia vaille eikä paikalla ole vielä ainuttakaan ihmistä. Esityspäivät ovat nyt lehdissä ja netissä ja ollaan jaettu flyereita. Tekosyyt alkavat loppua. Tämä on jo viides esitys eikä puhelimet ole soineet. Nyt alkaa olla näyttää että juttu floppas.

Teatteri ei kannata, se mikä myy on Katri Helena-musikaali. Se ei ole se teatteri, johon minä rakastuin. Ei oikein huvita koko "taidemuoto". Ahdistaa ihan perkeleesti. Ennen jokaista esitystä ajattelen: entä jos ketään ei tulekaan. Ja nyt näyttää, ettei tule. Päivä toisensa jälkeen masentaa enemmän ja enemmän. Eräs näyttelijä puhuu miten hänen kotikunnassaan kaikki olisi toisin, se tuntuu pahalta. Me olemme puolisoni kanssa nähneet ihan saatanan paljon vaivaa tämän jutun eteen. Toivoisin vain että edes muutama ihminen tulisi katsomaan, vaikka ilmaiseksi!

Kaikki meistä sen tajuaa, ja ajattelee: tulis nyt edes joku. Itkettää ja vääntää vastasta. Ja viidentoista minuutin päästä mennään taas. Onneksi esitys on hyvä. Annetaan niille parille katsojalle niin perkeleen hyvä esitys että muistavat sen aina! Sunnuntain esityksessä oli vain neljä katsojaa, mutta heidän ilmeensä kumarrusten jälkeen oli täynnä intoa. Se antaa voimia.

Hävettää ja nolottaa. Ei suinkaan tämä esitys tai kenenkään työpanos siihen, vaan se että minä olen houkutellut koko porukan tänne Jumalan hylkäämään kylään. Kukaan ei viihdy täällä! Mä oon yrittänyt niin perkeleesti, ja tuntuu että kaikki menee vituiks. Kenelläkään ei ole kivaa. Jokainen ihminen tässä työryhmässä on mulle tärkeä ja mä olen pilannut näiltä ihmisiltä yhden kesän. Kuinka sellaista voi korvata? Kello on nyt kymmentä vaille ja muutama ihminen on tullut paikalle. Naamari päälle, nyt mennään! Hyvää esitystä herra Vinnari.

Ja kun kaikki näytti kaikkein synkimmältä, jostain tulikin valoa. Kävi itse asiassa juuri niin kuin elokuvissa. Me itse tiesimme, että esitys on hyvä. Me pidimme sinnikkäästi kiinni siitä mitä meillä oli ja tarjosimme katsojille (vaikka vain muutamalle) niin hyvän esityksen, että he tulisivat sen muistamaan. Ja kuinka ollakaan, sana lopulta kiiri.

Maanantai 18.7.2011

Puoliväli on ylitetty. Kaksi esitystä jouduimme perumaan kun katsojia oli liian vähän. Ennen puoliväliä katsojia oli erittäin vähän, ainoastaan neljästä noin neljääntoista per esitys. Näistäkin iso osa oli sukulaisia tai tuttuja. Rahaa ei tullut. Kävimme katsomassa lähialueilla toimivia muita kesäteattereita. Suoraan sanottuna, ne olivat todella ala-arvoisia, jopa kesäteatteriksi. Mutta molemmissa oli todella paljon katsojia. Ilmeisesti tuntematon ryhmä, uusi teksti ja uusi esityspaikka otetaan täällä vastaan melko epäilevästi. Eräs katsojistammekin sanoi pahoitellen että täkäläisille kaikki pitäisi olla ilmaista, tuttua ja tuoda kotiovelle. Kenties markkinointiin olisi pitänyt panostaa enemmän?

Lopulta puskaradio on kuitenkin alkanut kantaa hedelmää: saimme ennätysyleisön, yli kaksikymmentä ihmistä ja heti seuraavassakin esityksessä oli lähes parikymmentä. Se tuntui hyvältä. Nyt on kolmen päivän

tauko ja tulevalle torstaille on jo nyt 20 varausta. Perjantaina tulee Savolainen osakunta (noin 80 henkilöä).

Savolaisen osakunnan maksaa paikallinen yritys tälle meidän tutulle yrityksellemme, ja he toivon mukaan tilittävät sen meille. Pelkään että tästä tulee vielä vaikeuksia, sillä en luota näihin patalaiskoihin rahanahneisiin ”yrittäjiin” vähääkään. Liian monta sovittua asiaa on jo mennyt pieleen.

Kävin kirjastossa. Turhautti todella paljon kun huomasin, ettei niin kutsuttu ohjelmatoimistomme ollut vienyt julisteita edes kirjastoon! Se olisi ensimmäinen kohde, jonne tulisi mieleen viedä. Mutta ei, yrityksemme väki on ilmeisesti vienyt julisteet välille koti-työpaikka. Sehän riittää: kaikki sen firman kahdeksan asiakasta ovatkin jo varmaan nähneet esityksemme. Ei helvetti. Alan ymmärtää missä mentiin vikaan.

Onneksi katsojamme ovat puhuneet toisilleen ja kyllä sen on ihmisistä aistunut esitysten aikana ja jälkeenkin, että he ovat saaneet ainutlaatuisen teatterikokemuksen. Kaikki ovat pitäneet näkemästään, ja paljon. Siitä saa voimaa, vaikkei katsojia olekaan vielä ollut kovin paljon.

Paljon asioita on meiltäkin mennyt pieleen. Koko syksyn opintolainani on käytetty tähän produktioon. Toivottavasti lopulta kaikki olisi vaivan väärsti. Varkauteen ei varmasti ole ennen meitä tehty tällaista produktiota, eikä ihan helposti meidän jälkeenkään tehdä. Kaikki ovat antaneet itsestään paljon tälle jutulle ja se näkyy. Ja vaikkei kaikki olekaan osallistuneet yhteisiin töihin ihan samalla panoksella, on jokainen uhrannut paljon tälle taideteokselle. Siitä olen hyvin kiitollinen.

Nyt kun 11 esitystä on takana, on mukava huomata että esitys on pysynyt eheänä ja rytmikkäänä jo kolme viikkoa. Ensi-iltaviikon aikana esitys tiivistyi 20 minuuttia ja on nyt pysynyt vakiossa: kaksi tuntia viisitoista minuuttia sisältäen kaksikymmentä minuuttia väliaikaa. Ohjaajakaan ei ole joutunut puuttumaan paljoa ensi-illan jälkeen. Paikoin tietysti jotain yksityiskohtia, tai ”ihan pari detskua”, niin kuin hän asian ilmaisisi, muttei mitään suurempia.

Odotan innolla yhdeksää viimeistä esitystä. Varauksiakin on jo paljon ja puhelin on viimein alkanut soida. Kävimme syvällä, mutta sieltä noustiin. Nyt näyttää siltä että saimme viimein tukevan otteen Varkaudesta, ja jos hyvin käy, niin saamme Savon haltuumme.

Työryhmän asumisasia ratkesi lopulta hätäratkaisulla. Löysimme yhden tahon, joka oli halukas vuokraamaan talonsa kuukaudeksi. Talo oli todella

huonokuntoinen rivitalo-osake, joka oli aivan liian kallis, mutta mitään muuta vaihtoehtoa ei ollut. Lasku jäi lopulta henkilökohtaiseksi tappioksi, sillä jos sen olisi vähentänyt lipputulosta, ei jaettavaa työryhmälle olisi jäänyt sitäkään vähää.

Päiväkirjaan syksyllä 2011 lisätty reflektio:

Erittäin vaiherikas matka päättyi. Vaikka olenkin rakastanut jokaista produktiotani, niin koskaan ennen en ole tuntenut samanlaista haikeutta ja ylpeyttä päättäessäni esityskautta kuin nyt. Matkan alussa, tammikuussa, en tiennyt, ymmärtänyt enkä osannut odottaa mitään. Ajattelin, että riittää kun mystisen jännittävät teatterikorkeakoulun opiskelijat ilmestyvät paikkakunnalle ja näyttävät kuinka teatteria oikeasti tehdään. Tekisimme taidokasta teatteria ja valloittaisimme Savon sydämen loppuunmyydyillä esityksillämme. Eihän se ihan niin mennyt. Kävikin niin että saimme kohdata monet syvät kuilut ja monet aallonharjat. Monesti sain purra hampaita yhteen. Tällaista kurssia ei voida missään koulussa opettaa, ja silti kaikki koulussa opittu oli käytössämme. Opin teatterista, siihen liittyvistä ilmiöistä ja sen katsojista enemmän kuin koskaan aiemmin. Eräs tärkeimmistä opeista oli, ettei parastakaan teatteriesitystä ole olemassa, jos kukaan ei ole sitä näkemässä. Tämän asian tulen muistamaan aina. Opin lisäksi paljon sellaista, jota ei tänne ole mahdollista ikuistaakaan, jota kutsuttakoon vaikka teatterin tekemisen tietotaidoksi.

Alun ahdistuksien jälkeen saimme suuren työvoiton. Taiteellisesti teoksestamme tuli pitävä. Palkkaa tästä ei kukaan saanut, mutta kenties omamme pois. Moni paikallinen toimija ehdotti että tulisimme ensi vuonna uudelleen ja silloin ”neuvottelu ja yhteistyö hoidettaisiin paremmin”. Eräs paikalliseen opetukseen vaikuttava taho myös pyysi että tekisimme kouluille tilattavia esityksiä, tästä jouduimme kuitenkin aikataulujen takia kieltäytymään. Ja kenties en ihan liioittelekaan jos sanon että saimme lopulta aikaan pienen paikallisen kulttuuri-ilmion? En silti nytkään voi sanoa tietäväni tai ymmärtäväni paljon enempää kuin tammikuussa. Seuraava produktio pitäisi taas aloittaa täysin alusta. Mekö näyttäisimme Savolle kuinka teatteria oikeasti tehdään? Ehei, kyllä Savo opetti meille kuinka sitä tehdään.

ESIMERKKI 2: SODANKYLÄ JA SAMPO PALAA!

Tämä tapauskuvaus on osoitus siitä jatkuvuudesta, joka perustamallemme Yöväen Näyttämölle tuli. Emme olisi tehneet toista produktiota, mikäli se ei olisi tuntunut tekijöiden mielestä merkittävältä ja mikäli emme olisi havainneet sen vaikuttavan niin suuresti katsojiimme edellisellä kerralla. Tämä toinen esimerkki ei ole niin yksityiskohtaisesti kuvattu kuin ensimmäinen, sillä sen rooli tässä kirjallisessa työssä on enemmänkin todistaa väitteeni vapaaryhmien tarpeellisuudesta ja toimintamahdollisuuksista kuin kertoa itse produktiosta.

Kaksi vuotta Varkauden jälkeen päätimme toteuttaa Yöväen Näyttämön toisen produktio. Edellisellä kerralla esityspaikkamme valikoitui käsikirjoittajamme sukujuurien perusteella. Nyt olikin luontevaa siirtyä Sodankylään, sillä eräs ryhmämme jäsenistä oli täältä kotoisin, ja Sodankylässä oli kuulemma sosiaalinen tilaus kesäteatterille. Tuntematon ympäristö, vaikeat olosuhteet ja eikä mitään rahoitusta. Kuulosti juuri siltä miltä piti. Nyt alla oli jo yksi toteutunut (ja onnistunut) produktio, ja usko itseeni ja ryhmään oli entistä voimakkaampi. Tiesin että jos pystyimme siihen Varkaudessa, pystymme siihen myös Sodankylässä. Työryhmä pysyi melkein samana. Saimme yhden käsikirjoittajan lisää, naisnäyttelijämme vaihtui toiseen ja edellinen järjestäjämme jäi pois. Tilalle saimme Sodankylästä kotoisin olevan tuottajan.

Tällä kertaa olimme hyvissä ajoin liikkeellä. Tein kunnon budjetin ja huolella apurahahakemukset, mutta en laskenut toimintaamme niiden varaan. Tuotannollisesti otimme askeleen ammattimaisempaan suuntaan. Tuottajamme toimi myös järjestäjänämme ja hänellä oli ylitsepursuavasti ideoita (osa ehkä hieman tarpeettomiakin, mutta toisaalta niistä voitiin sitten valita mitkä toteutetaan ja mitkä ei). Työnjakomme oli kohtalaisen selkeä: minä pidän narut hyppysissäni ja teen viime kädessä päätökset tuotannosta. Taustatyömme teimme jälleen huolella. Nyt alla oli jo yksi näyttö siitä, että me todella sitoudumme tekemiseemme, tuotantokoneistomme toimii ja lopputulos on ollut erinomainen. Apurahoille todella saisi vastinetta. Tälläkään kertaa emme saaneet tukea SKR:ltä, Samuel Huberin säätiöltä tai taiteen edistämiskeskukselta, sen enempää kuin muiltakaan apurahoja

myöntäviltä tahoilta (nyt edes Teatterikorkeakoulu ei myöntänyt meille apurahaa). Lopulta Sodankylän kunta myönsi meille 800 euroa, siinä kaikki.

Konsepti oli sama. Esityksemme olisi räätälöity juuri Sodankylään, niille ihmisille, tiettyinä ajankohtana. Tekisimme näytelmän Helsingin päässä niin pitkälle kuin voisimme, sitten siirtyisimme pohjoiseen ja runnoisimme sen esityskuntoon. Tulossa olisi siis samalla tavalla henkisesti ja fyysisesti raskas ponnistus. Mutta tällä kertaa olin varautunut siihen etukäteen. Tiesin ettei mihinkään voisi täysin luottaa.

Sunnuntai 2.6.2013

Lähdimme aamulla seitsemän jälkeen Helsingistä ja tulimme perille Sodankylään noin puoli kymmeneltä illalla. Tuottaja soitti työryhmämme jäsenelle jotain katsomopenkeistä. Sain aika ylimalkaisen vastauksen siitä mistä on kyse. Kämppäimme vaikuttaa kohtalaiselta ja ryhmämme on vähään tyytyväinen. Mutta 1500 euroa kuukauden asumisesta? Ja joudumme vielä elokuvafestivaalien ajaksi evakkoon. Tämä tönö olisi ollut muuten koko kesän tyhjänä... Tästä tulee tuotantomme suurin kulu. Huomaan mieltäväni jatkuvasti sitä, riittääkö täällä katsojia. Jos saamme 300 maksavaa asiakasta, silloin saamme omamme pois. Se tarkoittaa käytännössä 5 % koko Sodankylän väkiluvusta. Tuntuu paljolta. Helsingissä vastaava prosentti tarkoittaisi 25–30 tuhatta katsojaa, hahaa! Odotan pelon sekaisin tuntein. PS. vessa ja jääkaappi eivät toimi.

Maanantai 3.6.2013

Kävimme kylillä, vaikuttaa eläväiseltä nyt päiväsaikaan. Se huojensi. Täällä on vilkas pienyrittämisen kulttuuri. Raha kiertää. Hauska huomata että sukupuoliroolit ovat perinteiset: kahvilat, hotelli, ravintola, ompelimo ym. olivat täynnä naistyöntekijöitä ja kaikilla vastaan tulleilla miehillä oli joku työ- tai kaivoshaalari yllään.

Kävimme museolla. He eivät ehkä ihan ymmärtäneet millä volyyymilla tarvitsemme tilaa. Ei museon lupaamalla tilalla voi harjoitella päivisin jos siinä tepastelee museon työntekijät, ja satunnaiset turistit käyvät ihmettelemässä! Eikä tilojen käytöstä päästy vielä ihan selvyyteen. Kuten ei katsomostakaan. Eikä tavarain säilytyksestäkään. Silti minua huolestaa eniten se, että riittääkö katsojia. Tuottajalta pitäisi nyt selvittää se mainostyttöasia ja lipunmyynnin käytännöt. Ja kaupungin apurahat...

Oli kiinnostavaa huomata, että kaikki asiat Sodankylässä tapahtuivat melko samalla tavalla kuin Varkaudessakin pari vuotta aiemmin. Esityksen sisältö kulki harppauksittain eteenpäin, olimmekin me kaikki jo lähes ammattilaisia. Ja rakenteet esityksen ympärillä pysyivät epävarmuuden suossa. Lupauksia tuli ja meni, ja osa niistä toteutui ja osa ei. Täälläkin ryhmämme merkittäviksi taustatukijoiksi nousi muutama paikallinen, jotka pyyteettömästi auttoivat meitä kohti päämääräämme. On miellyttävä huomata, että ahneutta ja itsekeskeisyyttä vastaan taistellessa joukkoihin aina liittyy tällaisia satureita, jotka ovat valmiit uhraamaan omaa aikaansa toisten hyväksi.

Tiistai 4.6.2013

Tänään tuli Veijo, mies joka ymmärsi. Saimme avaimet museon tiloihin, tarpeistoa, sekä tarvittavaa tukijoukkoa, joka tajusi että olemme tekemässä palvelusta Sodankylälle. Eläköön Veijo! Myös työryhmämme jäsenen isäpuoli osoitti seisovansa asiamme takana. Arvostan.

Torstai 6.6.2013

Esitys on nyt kahlattu läpi tilassa. Huomenna läpäri. Paljon hyviä juttuja tullut. Kaikki ovat hyvällä sydämellä liikkeellä. Jotain pieniä vastoinkäymisiä ja huolia järjestelyjen suhteen, muttei mitään suurempaa hätää. Sikäli luottavaisin mielin, että jos vain sana kiirii, niin uskon että voidaan saada ihan ok yleisö täältä. Huomenna saadaan julkat ja flyerit. Päästään viimein vähän suuremmalla volyyymilla jakamaan niitä. Joku oli jo vähän niitä levitellyt (kuka?). Jos saadaan tänne paviljonki tms. väliaikainen asia, niin tarjoilun voisi järjestää siinä.

Perjantai 7.6.2013

Hmm.. jännitteitä ilmassa. Osa työryhmästä turhautui ”poukkoilusta” treenien palautteen aikakana. No asiat järjestyvät. Meillä oli läpäri, se meni hyvin ja paljasti virheitä. Palaute antoi ainakin minulle paljon hyviä pointteja ja asioita, joita todella ajatella.

Tänään oli keskustelua tiedonkulusta, markkinoinnista, tuottajasta ym. Luulisin että se koko keskustelu heijastelee yhteistä jännitettämme siitä saammeko katsojia. Se on se mihin kaikki lopulta kulminoituu: tuleeko yleisöä!? Olen sitä mieltä että on parempi karsia välikäsiä ja sopia että

tuottajamme on suoraan yhteydessä aina minuun eikä vuoroin minuun ja vuoroin keneen tahansa työryhmästä, sillä ihmiset saattavat unohtaa sanoa eteenpäin tärkeitäkin asioita ja siitä syntyy turhaa kitkaa.

Lauantai 8.6.2013

Tänään oli hyvät treenit. Paljon meni eteenpäin. Jos esitystämme tulee katsomaan yksi ihminen, olen tyytyväinen. Silloin se on ollut kaiken tämän arvoista, vaikei se yksi ikinä tajuaisikaan kuinka paljon työtä hänen eteensä on tehty.

Lopulta tämän produktion aikana päiväkirjamerkintöjä ei kertynyt ihan niin paljon. Kenties asiat eivät tuntuneet niin uusilta enää? Vastoinkäymisiä oli paljon, hermoja kiristeltiin ja sovituista asioista pidetään yhtä vähän kiinni kuin edelliselläkin kerralla Varkaudessa, mutta tuotanto onnistui.

Sodankylässä ei ole teatteritraditiota, joten emme tienneet miten ihmiset ottaisivat meidän paikoin jopa kokeellisen esityksemme vastaan. Olisiko lukutapa selvä vai näyttäytyisimmekö me samanlaisina outolintuina kuin hahmot Kummelin sketsissä Luomisen tuskaa – Paha kurki? Ennakkoon lippuja myytiin pyöreät nolla kappaletta, joten paineita oli kyllä.

Kuinka ollakaan, aina puoli tuntia ennen esitystä väki tallusti paikoille, jopa sankoin joukoin. Sodankyläläinen yleisö otti meidät avosylin vastaan. Koin että he jopa ottivat meidät ylpeinä omakseen. Tällä kertaa markkinointi sujui hyvin, ja ihmiset olivat tietoisia esityksistämme. Yleisö istui sinnikkäästi sadetakit yllään vaikka kaatosateella ja seurasi esityksen alusta loppuun nauttien. Lahjoitimme myös esityksen maksutta paikalliselle vanhainkodille ja palvelutalolle. Me tekisimme tämän joka tapauksessa hyväntekeväisyyden hengessä, joten miksei sitten tarjottaisi sitä sellaisille ihmisille, joilla ei muuten olisi mahdollisuutta päästä teatteriin? Paikallisen lehden kanssa valitettavasti ajauduimme vaikeuksiin. He kirjoittivat meistä kritiikin, ja lehden päätoimittaja sitten soitti minulle ja ilmoitti että he voisivat julkaista sen jos me ostamme heiltä mainostilaa. Ilmoitin yksikantaan, että kyse on kahdesta toisistaan riippumattomasta asiasta. En voi suostua siihen, että ostan heiltä mainostilaa ja saan kylkiäisenä kritiikin. Joko he julkaisevat kritiikin tai eivät, ja me ostamme mainoksen jos tuotantomme sitä vaatii. Hän ilmoitti, että kritiikki olisi erittäin imarteleva. Sanoin, että ymmärrän pienilevikkisen lehden taloudelliset ongelmat, mutten voi teatterinjohtajana

suostua sellaiseen, olkoonkin että teatterimme on varsin pieni ja vaatimaton. Tunsin ylpeyttä. Itsetuntoni ja identiteettini teatterinjohtajana alkoi kohota, teatterillisen etiikkani ääriviivat alkoivat piirtyä, mutta kritiikki jäi julkaisematta. Se oli tietysti varsin valitettavaa meidän kannaltamme, mutta yleisö löysi meidät silti.

Kaiken kaikkiaan kulut olivat valitettavasti suuremmat kuin Varkaudessa (johtuen suurimmilta osin asumiskustannuksista), esityksiä oli vähemmän ja katsojia lopulta suurin piirtein saman verran, joten jaettavaa ”palkkaa” jäi jälleen kerran valitettavan vähän. Saimme silti jälleen uuden merkittävän kokemuksen ja roppakaupalla sitä arvokasta oppia, jota en olisi voinut mistään kirjasta lukea. Lisäksi teimme jälleen sitä, mikä on mielestäni teatterissa olennaisinta: teimme yhteisön kanssa heille itselleen tärkeän teatteritapahtuman. Ja uskallan väittää, että tässäkin tapauksessa, käyntiämme varmasti muistellaan lämpimästi.

VASTAVOIMA VAPAALLE RYHMÄLLE

Aion tässä kirjallisessa työssä pitää pääpainopisteeni vapaiden ryhmien toiminnan puolella. On tärkeää rajata aiheensa, jotta välttää tarpeettoman rönsyilyn. Lisäksi minusta tuntuu, että vapaiden ryhmien saralla kenttä on vielä toistaiseksi järjestäytymättömämpi ja kaoottisempi. Harmaata aluetta on laajemmin kuin laitosteatteeripuolella ja puhuttavaa riittää enemmän. Tuntuu, että erilaisia variaatioita teatteritoiminnasta on yhtä paljon kuin vapaita ryhmiäkin. En kuitenkaan halua, että tarkasteluni jäisi vain erään vapaan ryhmän yksinpuheluksi, joten minun täytyy myös valottaa kokemuksiani laitosteatteeripuolelta.

Minulla on kaksi merkittävämpää kokemusta laitosteatteerituotannoista. Tein kaksi työtä kansallisteatteriin vuosina 2012 ja 2013. Näytelmät olivat Pahuus ja Eurydike, molemmat esitettiin pienellä näyttämöllä. Tein taiteellisen opinnäytteeni Pasi Lampelan dramatisoimassa ja ohjaamassa Pahuudessa. Sen ensi-ilta oli 5.9.2012 pienellä näyttämöllä. Prosessi alkoi siitä, että minulle soitettiin ja kysyttiin tahtoisinko tulla tähän produktion. Meidän koululta otettaisiin poikaporukka tähän näytelmään. Roolijaosta ei vielä tiedetty. Sanoin, että tulen ilomielin. Harjoitukset alkoivat tapaamisella joulukuussa 2011. Varkauden kokemukset olivat vielä tuoreessa muistissa ja ajattelin jo silloin, että tästä tulee mielenkiintoinen jatkumo: ensin teatteria jossa koko työryhmän (ja ennen kaikkea minun) tulee miettiä joka ainoaa naulaa ja lautaa, ja yrittää ottaa huomioon kaikki liikkuvat elementit, ja heti sen jälkeen minulla on mahdollisuus päästä suoraan laitosteatteerin ytimeen, Kansallisteatterin pienelle näyttämölle, jossa minun tulisi hoitaa vain ja ainoastaan oma tonttini näyttelijänä. Joulukuussa minulle tuli postissa valmis käsikirjoitus, jossa oli roolini ja ilmoitus harjoituspäivistä. Sain tehdä ison roolin näytelmän sadistisena antagonistina Otto Silverhjelminä. Eurydikestä sain roolin Pahuuden jälkeen, kun ohjaaja (Yana Ross) oli nähnyt harjoitukset ja pyysi minua omaan produktion. ja pyysi minua omaan produktion.

Laitosteatteereista voisi toki puhua oman kokonaisen lopputyönsä verran itsessään, siksi pyrinkin tässä rajaamaan aihetta itseäni kiinnostaviin seikkoihin. Yritän tehdä rajaukseni sellaisiin mahdollisiin eroihin ja yhtäläisyyksiin, joita voi ilmetä vapaan ryhmän ja repertuaariteatterin välillä.

Aloitan mielestäni keskeisimmästä erosta: yleisöstä. Pienen vapaan ryhmän (tässä tapauksessa Yöväen Näyttämön) toimintaan kuuluu se, että jokainen

katsoja kohdataan ennen esitystä. Vähintään sen ohimenevän hetken kun joku ryhmästä on myynyt lipun, mahdollisesti tarjoillut jotakin tai vaihtanut muutaman sanan säästä. Jokainen katsoja tulee nähdyksi ja jokainen katsoja näkee ryhmän.

Kansallisteatterissa tulin hyvissä ajoin paikalle ennen esityksiä. Näin näyttelijälämpöön puolella pienen liitutaulun jossa oli aina jokin luku tai kirjaimet ”LM” (loppuunmyyty). Aina jos numero oli alle sata, huomasin talon väen harmittelevan vähäistä katsojamäärää. Ihmiset olivat muuttuneet numeroiksi. Katsojat ilmestyivät ovista ”jostain tuolta puolen”, he istuivat alas ja katsomo pimeni ennen kuin ehdimme nähdä heitä. Kun saavuimme näyttämölle, edessämme oli näkymätön seinä, joka toisinaan saattoi purkautua ja toisinaan ei. Esityksen päätyttyä me kumarsimme rutiinin mukaan ja sekä näyttelijät että yleisö poistuivat tahoillensa; me tänne, he tuonne, ja luultavasti emme enää koskaan kohtaisi.

Minun kokemukseni on, että tekijät laitosteatterissa ovat hyvin paljon vieraantuneempia yleisöstään kuin pienemmissä vapaissa ryhmissä. Tämä on tietysti yleistys, eikä voi mitenkään olla totta kaikissa tapauksissa, mutta tämä havainto minulle silti tuli. Eikä kokemukseni tietenkään ole vielä kovin kattava, mutta uskallan silti tehdä joitain varovaisia arvioita tästä ilmiöstä kokemieni omien havaintojen, sekä muualta kuulemani ja lukemani perusteella.

Toki tällainen yllä mainittu anonymiteetti tarjoaa myös mahdollisuuksia. Luonnollisesti se kulkee rinnakkain suurempien katsojamäärien kanssa, mutta se luo tekijöilleen myös tilaisuuksia leikitellä teatterin keinoin yleisösuhteellaan. Tietysti jää tekijöiden vastuulle löytää ne keinot. Tekijöiden tulee olla tietoisia yleisöstään, ja silloin he voivat toki valita, että katsojan rooli on vain istua pehmeällä tuolillaan inkognito ja seurata esitystä. Sen tahon, joka tuottaa sisältöä teatteriin, tulee ajatella missä suhteessa esitys on katsojiinsa.

Molemmissa tapauksissani Kansallisteatterissa yleisön annettiin suhtautua esitykseen melko passiivisina katsojina. Pahuudessa yleisöön ei juuri otettu kontaktia, ja teatteria esitettiin ikään kuin ruudun takana. Me täällä esitämme ja te seuraatte. Yleisö saattoi reagoida tai olla reagoimatta, ja esitys kulki eteenpäin. Eurydikessä yleisösuhdetta avattiin hieman enemmän. Se jäi lähinnä Manalan kivien tehtäväksi (joista itse esitin yhtä). Kivet saivat vapaasti kummastella paikalle saapuneita ”outoja ihmisolentoja”. Tämä

suunta tuntui minusta luontevammalta. Olimmehan me kuitenkin molemmissa esityksissä kaikki täysin tietoisia siitä, että meillä oli katsojia.

Tässäkin suhteessa ajattelen, että vapaiden ryhmien ja laitosteattereiden symbioosi hyödyttää kaikkia osapuolia. Laitosteattereiden ulkopuolelta tulevat ryhmät voivat rikastuttaa omilla kokemuksillaan sekä talon kantahenkilökunnan että yleisön kokemusta teatteritaiteesta. Laitosteatterit voivat puolestaan opettaa vapaille ryhmille omaa traditiotaan paikallisesta toiminnasta.

Jos suunnittelemani yhteistuotanto laitosteatterin kanssa toteutuu, odotan suurella mielenkiinnolla sitä, minkälaiseksi yleisösuhte siinä tapauksessa rakentuu.

Toinen merkittävä ero kääntyy repertuaariteatterin eduksi. Kun näyttelijä keskittyy vain roolityöhönsä, se ei ole yhtä kuluttavaa, kuin koko konstruktion pyörittäminen. Vapaa-aikaa jää enemmän, ja voi ylläpitää sosiaalisia suhteitaan paremmin tai tehdä vaikka yhtäaikaisesti useampaa produktiota. Työstä tulee pykälän verran enemmän ”vain työtä”. Tällä ei ole missään tapauksessa tarkoitus halventaa kiinnitettyjen näyttelijöiden ammattitaitoa, vaan osoittaa, että heillä on tietyllä tavalla paljon terveempi suhde omaan ammattiinsa, kuin vaikkapa itselläni tällä hetkellä. Laitosteatterin tilanteessa jääkin teatterinjohtajan toimenkuvaksi ylläpitää henkilökuntansa työhyvinvointia. Johtajan tehtävä on huolehtia, että kaikilla on mielekästä tekemistä ja että kaikki tuntevat tulevansa huomioiduiksi tasa-arvoisesti.

En osaa sanoa eroaako itse näyttelijäntyöllinen laatu juurikaan toisistaan, on henkilö sitten pienen vapaan ryhmän palveluksessa tai laitosteatterissa. Produktioiden vertaileminen on mahdotonta. Itse koen, että pystyin keskittymään työhöni erinomaisesti sekä Varkaudessa, Sodankylässä sekä molemmissa produktioissa Kansallisteatterissa. Ehkä jollain toisella on tästä erilaisia kokemuksia? Ollessani Kansallisteatterissa puhtaasti näyttelijän roolissa vapaa-aikaa oli luonnollisesti enemmän. Tästä johtuen oma kokemukseni oli välillä jopa turhautunut. Ajattelin, että onko tämä nyt ollenkaan työntekoa kun en paina hommia kahtatoista tuntia vuorokaudessa. Kaikesta huolimatta olen tyytyväinen tuottamaani sisältöön kaikissa mainituissa tapauksissa. En olisi osannut tehdä sitä paremmin sillä hetkellä.

Ollessani laitosteatterissa havaitsin myös kiinnostukseni kyseisen instituution johtamiseen heränneen. Millä tavoin tällaisen kolossaalisen instituution pyörittäminen eroaisi pienen vapaan ryhmän pyörittämisestä?

Kuinka ne voisivat tukea toinen toisiaan, oppia toisiltaan? Lopullinen kimmoke seuraavaan lukuuni tulleille kysymyksille tuli talvella 2013, kun näin ilmoituksen, että Varkauden teatteri etsii johtajaa. Varkaus oli minulle tuttu jo Yöväen Näyttämön ajalta. Aloin salaa ajatella, millaista olisi jos hakisin virkaa ja saisin sen. Minkälaisia ennakkoluuloja kohtaisin, kun astuisin virkaani? Ajatuksella oli hauska leikkiä. Keksinkin mielessäni keinoja uuden yleisön ja yhteistyökumppaneiden löytämiseksi. Teatterin johtamisesta tiesin jo jotain, mutten uskonut tietotaitoni olevan sillä tasolla, että voisin todellisuudessa aloittaa sellaiset työt. Tiesin, ettei sen aika ole ainakaan vielä. Silti talven aikana varmistui osa niistä aiheista, joita halusin tässä opinnäytteessäni käsitellä.

ASKEL KOHTI SUUREMPAA VASTUUTA

Nyt suuntaan ajatukseni kohti tulevaa. Tiedän mitä olen jo tehnyt. Ollin oppivuodet on käyty lävitse. Nyt aion perustella itselleni, miksi voisin joskus olla vaikkapa teatterinjohtaja.

Huomaan, että mielelläni valikoisin työt joita teen. En siksi, että väheksyisin toisten tekemiä produktioita, enkä nirsoillakseni. Kaikenlaiselle teatterille on varmasti tilaa. Kyllä katsojat äänestävät jaloillaan ja universumi hoitaa sitten harvennuksen, siitä ei tarvitse tekijöiden olla huolissaan. Mutta minä haluan olla rehellinen itselleni. Haluan tehdä töitä, joilla on merkitystä itselleni, ryhmälleni ja ennen kaikkea vastaanottajille. En kuitenkaan koe olevani tarpeeksi etabloitunut näyttelijä, että voisin todellisuudessa valita työni tai sanoa kenellekään työnantajalle tällä hetkellä, etten tee tarjottua työtä. Haluan lisäksi ajatella, että jokainen työ on varmasti ollut jollekin tärkeä jossain vaiheessa. Jää siis näyttelijän tehtäväksi tehdä kulloisestakin työstä itselleen merkittävä. Väitän, että se on mahdollista kaikissa tapauksissa. Mikään työ ei voi olla merkittävä kaikille, mutta jokainen työ on merkityksellinen jollekin.

Haluan kuitenkin maksimoida hyödyn. Haluan, että minun tekemässäni teatterissa merkitys syntyy ihmisten välille niin, ettei katsojien tai tekijöiden täydy tarpeettomasti pinnistellä sen syntymiseksi. Mielestäni tämä tapahtuu parhaiten siten, että pyrin ohjaamaan merkitykselliseksi tuntemiani produktioita kohtaamaan oman tekemiseni kanssa. Se onnistuu silloin, kun päätän itse minkä produktion käynnistän.

Tästä syystä katseeni onkin nyt kohdistunut omaan ryhmään ja teatterin johtamisen suuntaan. Kun itse pyörittää palettia, voi myös itse valita. On enemmän valtaa ja enemmän vastuuta. Huomaan nauttivani siitä. Enkä minä ole koskaan pelännyt tarttua vaativiin haasteisiin. Näistä mainituista syistä lähestyin kirjallisen lopputyöni tässä osiossa ihmisiä, jotka jo toimivat teatterijohdon saralla. Lähetin kysymyksiä useisiin teattereihin, valitettavasti määräaikaan mennessä minulle vastasi vain kaksi teatterijohtajaa. Toinen vastaus tuli laitosteatterista ja toinen vapaasta ryhmästä. Vaikka olisinkin toivonut laajempaa otantaa, olen todella iloinen näistä vastauksista. Huomasin myös, ettei minulla olisi edes riittänyt tässä yhteydessä tila käsitellä useampia vastauksia, siksi keskitynkkin tarkastelemaan nyt vain yhden laitosteatterin johtajan vastauksia. Sovin hänen kanssaan, että

haastattelu tehdään anonyymisti, siksi olen tässä poistanut kaikki nimet ja merkinnät, jotka viittaavat alkuperään. Tarkoitus on tarkastella teatterin johtamiseen liittyviä asioita, ei johtajia tai teattereita sinällään. Huomasin myös ajautuvani suuremman aiheen äärelle, kuin tällä hetkellä pystyn haluamallani laajuudella käsittelemään, ja siksi uskonkin, että tulen vielä jatkossa palaamaan tämän aiheen äärelle. Sitten kun aika on sille kypsä.

Kysymykset olen laatinut silmälläpitäen sitä, että jos minä astuisin teatterinjohtajan virkaan, mitä asioita haluaisin tietää etukäteen.

Kysymyksiä teatterinjohtajalle

1. Millainen on tavallinen arkipäivä työssäsi?

Mulla ei ole työaikoja, joten olen tavallaan aina töissä. Tietysti tietty määrä lomia kuuluu tähän.

Ei ole mitään tavallista työpäivää. Työpäivän kulku riippuu siitä ohjaanko sillä hetkellä vai en. Harjoitukset meillä on joko yksiosaisena 10-17.30 tai kaksiosaisena 10-14 ja 18-21.30. Jos ohjaan siinä välissä tai ohjauksen jälkeen kaikki akuutit johtamiseen liittyvät asiat. Tietysti en pysty olemaan niin hyvin läsnä kaikille muille silloin kun ohjaan, mutta se on kaikkialla varmasti sama. Silloin suurin huomio on ohjauksessa.

Mun perustyötä jaksottaa tietyt kokoukset, joissa olen mukana niitä johtamassa ja vetämässä. Mulla on työpuhelin myös aina päällä, ellei akku lopu. Sähköpostit katson myös lomalla. Meillä on kerran kuukaudessa henkilökuntapalaverit, jotka vedän. Niissä on läsnä aina koko teatterin henkilökunta. Sen lisäksi kolmen viikon välein "Lista" –palaverit, jossa jokaisesta työpisteestä edustajat mukana, joissa käydään kolmen seuraavan viikon aikataulut ja teatterin tapahtumat läpi. Olen siinä myös vetäjänä. Sitten olen Taiteellisen jaoksen jäsen ja vetäjä. Siihen kuuluu myös valitut henkilöt teatterilta, siellä käsitellään tulevaa ohjelmistoa. Se järjestetään n. pari kertaa vuodessa. Lisäksi olen työvaliokunnassa jäsenenä. Teatterin johtokunta tekee päätökset kaikista teatterilla tapahtuvista asioista. Olen siellä taiteellisena vastaavana, esittelijänä esim. Toimintakertomukset, toimintasuunnitelmat, ohjelmisto, näyttelijöiden ja taiteellisten työntekijöiden rekrytointi ja valinta jne.

Lisäksi suunnittelen ohjelmistoa yhdessä dramaturgi/ohjaajaparini kanssa. Kuulun myös markkinointiryhmään, johon kuuluu lisäksi talousjohtaja, dramaturgi, markkinoinninsihteri ja läsnäoleva lavastaja. Olen myös taiteellisen henkilökunnan esimies. Pidän vuosittain heille kehityskeskustelut. Sitten tietysti toimintasuunnitelman ja kertomuksen teko kuuluu minulle ja näytäntökalenterin laatiminen yhdessä talousjohtajan kanssa. Esitysten seuraaminen mahdollisimman laajasti. Johtokunnan kokouksia meillä on n. kerran kk ja sen lisäksi johtoryhmän kokouksia aina ennen johtokuntaa, jossa valmistellaan asiat johtokunnan päätettäväksi.

TYÖHYVINVOINTI on tietysti yksi asia, josta pitää pitää huolta. Itsestä pitäisi oppia pitämään parempaa huolta, jokaisen. Laitosteattereissa tarvittaisiin enemmän happea, lisää aikaa asioille kehittyä, eri mittaisia prosesseja ja "vapautta". Sitä kohti olemme täällä menossa, jotta ihmiset jaksaisivat ja saisivat taas kipinää työhönsä, taiteen tekemiseen. Eikä vaan suoriutuisi päivästä toiseen, progiksesta seuraavaan ja odottaisi lomiam. Samoin tasa-arvoinen roolittaminen, että kaikkiin luotetaan ja kaikki pääsevät tekemään eri kokoisia ja merkityksellisiä rooleja on tärkeää, jotta hyvä yhteishenki ensemblessa säilyy.

Toisaalta johtajalle kuuluu myös taiteellisen laadun ylläpitäminen ja kehittäminen. Se tarkoittaa sitä, että pyritään rekrytoimaan koulutettuja, lahjakkaita tekijöitä. Ei pelkästään taiteellisiin tehtäviin mutta myös muihin virkoihin. Meidän aikanamme näyttelijöidemme koulutustaso on noussut ja myös keski-ikä laskenut koko henkilökunnassa. Luotamme nuoriin tekijöihin. Heillä on uusia ajatuksia teatterista ja työtavoista. Ja tekijöistä ylipäätään, jotka ovat kiinnostuneita ajattelemaan asioita uudella tavalla ja haastamaan itseään ja toisiaan ja yleisöäkin. Teatterin on löydettävä uusia muotoja ja sen kieltä on hyvä uudistaa tälle vuosituhannele.

2. Millä tavalla työhösi vaikuttaa taiteellinen osaamisesi?

Ohjelmistosuunnittelussa ja ylipäätään visioinnissa, miltä teatterin tulevaisuus näyttää ja tulee olemaan. Tietysti se mitä painotan esimerkiksi ohjelmistosuunnittelussa, esityksissä ja niiden valinnassa, työntekijöiden valitsemisessa. Näissä valinnoissa vaikuttaa se minkä ajattelee teatterissa olevan tärkeää ja millaista teatteria haluaisi, tuntuisi tärkeältä nähdä. Mutta

en toimi yksin, tee valintoja yksin, vaan minulla on työparina dramaturgi ja keskustelua käydään myös taiteellisessa toimikunnassa (pari näyttelijäedustajaa, lavastaja, pukusuunnittelija, johtokunnan jäseniä, talousjohtaja, markkinointisihteeri ja tekniikan edustaja) ja vierailevien ohjaajien kanssa. Repertuaariteatteri ohjaa myös tietyllä tavalla valintoja. Tärkeää on miettiä aina mitä ja miksi juuri nyt, miksi täällä jne. Lisäksi ohjelmistosuunnittelua ohjaa myös tietynlainen arvomaailma. Olemme myös halunneet paljon uusia, vastavalmistuneita ohjaajia ja kirjoittajia, suunnittelijoita ja lavastajia, koska he tuovat teattereihin uutta ajattelua ja törmäyttävät totutun tavan kanssa tehdä asioita. Yritämme löytää myös uusia muotoja markkinointiin. Markkinointiryhmässä on myös taiteellisen työntekijöitä, jotta markkinointi lähtisi sisällöstä ja löytäisi uudenlaista muotokieltä, uusia välineitä ja se vastaisi enemmän sitä mitä esityskin on.

3. Millä tavalla työhösi vaikuttaa yritysjohtollinen osaamisesi?

Yritysjohto on taidelaitoksesta puhuttaessa vähän harhaanjohtaja. Minulla ei ole mitään edeltävää yritysjohtollista osaamista. Teatteri ei myöskään ole mikään yritys, vaikka sitä yritetään välillä sellaiseksi väittää tai sellaisena hahmottaa. Laitos toimii toki sellaisessa ympäristössä, jossa sitä ohjataan katsojalukutavoitteilla ja “tuottavuusvaatimuksilla” vaikka teatteri ei todellisuudessa tuota mitään eikä ole mitenkään omavarainen. Tämä juuri on vähän harhaanjohtavaa. Tällä pyrin vain siihen, että toki nuo katsojalukutavoitteet vaikuttavat ja omat tuotot pitäisi saada pysymään tietyllä tasolla ja pääomaa pitäisi olla “puskurirahastona” odottamattomia tilanteita tai huonoja kausia varten. Sillä tavalla näitä asioita joutuu miettimään. Yritysjohto ei kuitenkaan ole minulle keskeistä vaan pyrin hahmottamaan oman roolini nimenomaan taidelaitoksen taiteellisena johtajana, joka tekee valintoja sisällön ja vision pohjalta eikä markkinoiden ehdoilla. Taidelaitoksia ei saisi missään nimessä ohjata “markkinoilla”. Se vääristää koko toiminnan luonteen ja muuttaa sen joksikin ihan muuksi. Tarkoitan että laitoksesta jäljelle jää silloin kyllä teatteri mutta taide häviää. Siten yritysjohtaminen ei minun mielestäni sovi taidelaitoksiin – toisaalta talousjohtaja voi olla yritysjohtaja ja silloin taiteellisen johtajan ja talousjohtajan keskustelu voi olla hedelmällistä. Tuotannollista älyä ja osaamista kyllä tarvitaan, mutta yritys on sanana vain siinä mielessä huono,

että yrityksen tehtävä on tuottaa voittoa. Sitä taas taide ei samassa mielessä tuota eikä sen pidäkään tuottaa. Mutta vielä, ehkä se että olisi toimitusjohtaja/talousjohtaja ja taiteellinen johtaja ja he puhuisivat samaa kieltä ainakin ulospäin. Se vaatii vaan työpariutta. Ja hyvä talousjohtaja tai yritysjohtaja tuntee myös taseen ja budjetin lisäksi teatteria, tuntee tekijöitä ja historiaa, on kiinnostunut ja osaa etsiä uusia rahoitusmalleja jne.

4. Mitä aiempaa kokemusta sinulla on teatterin johtamisesta, tai johtamisesta ylipäätään?

Mulla oli kokemusta teatteriryhmässä toimimisesta ja sen ”vetämisestä”. Mutta ei ehkä ole relevanttia vertailla laitosteatterissa toimimista ja ryhmässä toimimista keskenään. Niiden tuotantorakenteet ovat niin erilaiset.

5. Oletko kohdannut työssäsi ennakkoluuloja johtuen esimerkiksi ammatti- tai koulutustaustoistasi, iästasi, sukupuolestasi tai muusta syystä? Millaisia?

Toki, mutta se on piilotetumpaa ja epäsuorempaa nykyisin ja siksi siihen on välillä vaikeampi puuttua. Ne liittyy sukupuoleen ja ikään. Siihen miltä näytän ja mitä odotuksia siitä ihmisillä seuraa. Ja jos ennakkoluulot eivät pidäkään paikkaansa, silloin saattaa tunnelma kiristyä.

Nuorempana ohjaajaoppilaana sain kuulla paljon ulkonäköni liittyviä seksistisiä kommentteja, mutta sitä ei enää ole ollut samassa mittakaavassa kuin ennen. Suomi24 ei kannata koskaan lukea.

6. Mitä muuttaisit toimenkuvassasi? Miksi?

Ainakin ohjaisin vähemmän. Mulla kuuluu kaksi ohjausta per vuosi. Se on aika paljon. Yksi per vuosi olisi tarpeeksi, silloin voisi keskittyä vielä paremmin niihin ja olla läsnä johtajana. Kun ohjaa, siihen uppoutuu ja johtamisessa hoitaa vaan mitä täytyy.

7. Mitä haasteita näet teatterinjohtajan tulevaisuudessa?

Tämä on laaja kysymys. Isoin haaste on se miten toimia kun rahoitus tulee pienenemään. Eikä se luultavasti kasva pitkiin aikoihin – ehkä ei koskaan tai ainakaan minun työurani aikana. Samaan aikaan kuitenkin palkkavaatimukset kasvavat ja ammattiliitot vetävät tiukkaa linjaa. Miten löytää uusia tapoja toimia ja rahoittaa toimintaa, tehdä yhteistyötä? Nämä ovat tulevia haasteita.

Toinen haaste on uuden yleisön löytäminen. Teatterin yleisö on iäkästä, eivätkä uudet polvet löydä teatteriin tarpeeksi nopeasti että se täydentäisi yleisöpohjaa. Tämä tarkoittaa sitä, että teatterin yleisöpohja tulee kutistumaan hyvin todennäköisesti tulevaisuudessa... Samaan aikaan suurtenikäluokkien mieltymykset hallitsevat yhä teatterin muotoa ja sisältöjä – suuret ikäluokat estävät tavallaan väistämättömän muutoksen. Kun tilanne lopulta muuttuu – tapahtuuko romahdus, jos uutta yleisöä ei ole pitkäjänteisesti hankittu?

Teatteri merkitys muuttuu väistämättä, mutta nyt olisi tärkeintä varmistaa, että teatterilla on esim vielä 20 vuoden päästäkin mielekäs rooli tässä yhteiskunnassa ja se puhuttelee uusien sukupolvien katsojia. Millaisia toiveita tai odotuksia sinulla on suhteessa työhösi teatterinjohtajana? Tässä työssä saa nauttia siitä kun toiset onnistuvat.

Kun aloitimme täällä, meillä oli aika suuretkin odotukset. Halusimme uudistaa teatteria, löytää nuorta yleisöä, luoda tänne teatteritapauksen ja saada myös valtakunnallista huomiota. Visio tästä teatterista oli aivan uudenlainen kaupunginteatteri – esimerkki muillekin. Muutoksen tuoja ja uuden polven teatterin pilottiprojekti. Suuria toiveita, suuria haaveita. Ne ovat realisoituneet.

Joitain asioita olemme saavuttaneet – monet ovat jääneet toteutumatta. Nuorta yleisöä on löytynyt, mutta ei niin paljon kuin vanhaa on menetetty. Taiteellisesti suurin ongelma on uupumus. Täällä oli viime vuonna YT-neuvottelut, jotka pistivät kovat säästöpainet päälle ja paine muuttaa ohjelmistoa kasvoi. Viime kesänä, vuoden jälkeen koimme olevamme uupuneita – tiesimme että haasteet ovat suuria, mutta oma jaksaminen niiden kanssa ei ollut niin kova kuin luulimme. Olimme aika idealisteja ja optimisteja. Myös jatkuva esitysten tekeminen ja johtaminen yhtä aikaa alkaa syödä omaa sisältöä ja intoa tekemiseen. Tuntui että on antanut kaikkensa ja taiteellinen näkemys ja innostus oli ikään kuin imetty kuiviin. Tällä hetkellä on taas uutta intoa ja voimia johtamiseen. Olemme saaneet myös tunnustusta,

joka auttaa jaksamaan vaikeinakin aikoina. Ja saaneet kannustusta alan ammattilaisilta ja konkareilta. Se tuntuu tietysti hyvältä ja auttaa jaksamaan vaikeina aikoina.

8. Mitkä odotukset sitten ovat tässä vaiheessa – kun toinen näytäntökausi lähenee loppuaan?

Toivomme että kaikki pysyvät voimissaan ja pohtivat syitä tehdä teatteria. Esitykset ovat tietysti keskiössä. Emme pelkää ottaa myöskään ”riskejä” esitysvaihtojen suhteen. Uskomme tekijöihin, jotka teatteriin valitsemme. Sen lisäksi toivon että löydämme uusia yhteistyömuotoja ja sitä kautta enemmän aikaa oman talon esityksille syntyä ja muotoutua. Toivon myös että teatteri olisi paikka, jossa olisi muutakin toimintaa kuin esityksiä jatkossakin. Toivon, että musiikki- ja tanssi-festarit, jotka pidetään teatterin tiloissa vuosittain, olisivat täällä jatkossakin ja että teatterikuraattorin toimi vakinaistettaisiin ja se kuraattorin toiminta olisi yhtä aktiivista jatkossakin. Lisäksi toivon esitysvaihtoja, yhteistuotantoja niin laitospainotteisina kuin vapaiden ryhmien kanssa ja lisätä ensi-iltojen määrää mahdollisesti sitä kautta. Näkökulma alkaa tulla jo kääntymään kolmivuotiskauden jälkeiseen aikaan. Mitä seuraavaksi? Miten luoda sellainen tekemisen ympäristö, jossa taiteellinen innostus voi säilyä, voimat riittävät ja yleisö todella hengittää kanssamme samaan tahtiin? Oikea yleisösuhte on kaiken teatterin perusta – esityksen täytyy olla mielekäs kokemus sekä tekijöille että yleisölle. Tätä varmaan etsii loppuelämänsä.

Lyhyitä havaintoja haastattelun pohjalta

Koska mielestäni saamieni vastausten arvo on johtajan antamissa vastauksissa itsessään, pyrin tässä osiossa vain valottamaan kysymysteni lähtökohtia sekä kirjaamaan muutamia päällimmäisiä mieleeni nousseita havaintoja. Tarkoitukseni ei ole tässä yhteydessä analysoida teatterinjohtamista kattavasti tämän yhden esimerkin valossa. Haluan pitää saamani vastaukset mahdollisimman eheänä, enkä siksi ole kirjannut omia havaintojani kysymysten väliin, vaan vasta jälkikäteen. Huomaan myös hieman säästeleväni tätä aihetta, sillä haluan palata siihen kattavammin

uudelleen, toisessa yhteydessä, jossa pystyn käsittelemään aihetta mahdollisesti laajemman materiaalin kanssa ja kattavammalla analyysillä.

Ensimmäisellä kysymyksellä halusin saada vastauksia kysymykseen, miksi teatterin johtajat ovat niin kiireisiä. Kuinka heidän päivänsä ovat niin täynnä, että he ehtivät häidin tuskin hoitamaan kaikki juoksevat asiansa?

Koen saaneeni tähän erittäin laajan ja kattavan vastauksen. Tulen palaamaan näiden asioiden pariin vielä uudelleen. Olen tehnyt myös huomion, että teatterinjohtaja lähes poikkeuksetta ohjaa aina itse jotain. Tämän tapauksen johtajalla ei ole työaikoja, ja tuntuu että hän on aina töissä. Tilanne on luultavasti melkolailla sama kaikilla. Mieleeni tulee yksityisyrittäjän arki. Kaikissa kokouksissa tulee olla läsnä, ja jokaista asiaa tulee päättäkätsoa. Johtaja nostaa esille työhyvinvoinnin. Se tuntuu itsellenikin tärkeältä. Uskon, että ryhmä tekee huomattavasti parempaa työtä, jos työpaikalle tulo on heistä palkitsevaa.

Tämän laitosteatterin johtajan vastauksessa on aistittavissa myös samanlaisten epäkohtien havaitsemista, joista Saana Lavaste kritisoi laitosteattereita tekstissään, jota olen lainannut aiemmin tässä opinnäytteessäni.

Kysymyksillä kaksi ja kolme olen pyrkinyt selvittämään talonjohtajan omasta näkökulmasta sitä, missä määrin teatterin johtaminen on taiteilijan työtä ja missä määrin yritysjohtajan työtä. Tarvitseeko mitään tällaista rajavetoa edes tehdä, ja jos tarvitsee, niin missä määrin?

Huomaan kaipaavani tähän useampia näkökulmia, että voisin tehdä omia johtopäätöksiäni asiasta. Tuntuu, että joihinkin ajatuksiin pystyn samaistumaan helpommin, ja osa taas herättää mielessäni lisäkysymyksiä.

Neljänten kysymykseen olisi ollut mukava saada tietää lisää näistä mainituista eroista. Miksei ryhmän vetämistä voi verrata laitosteatteritoimintaan? Mitä tarkoittaa että ”Niiden tuotantorakenteet ovat niin erilaiset”? Sopiiko olettaa, että erot johtuvat kysymyksessä yksi mainituista seikoista, vai mihin eroihin tällä viitataan? Mieleeni tulee myös jo aiemmin esittämäni kysymys: mitä repertuaariteatteri ja vapaa teatteriryhmä voivat oppia toisiltaan?

Viidennen kysymyksen agenda lienee selvä. Minua jännittää. Jos minä joskus asetun teatterijohtajan asemaan, olen melko varma, että tulen kohtaamaan ennakkoluuloja. Kohtaan niitä jo nyt, kun ilmoitan olevani näyttelijä, joka myös kirjoittaa työkseen.

Tuntuu tärkeältä saada vahvistuksia omiin olettamuksiini. Ja tuntuu myös vapauttavalta, jos voi todeta omien pelkojen osoittautuneet turhiksi. On hyvä saada kuulla muiden ihmisten kokemuksia ennakkoluuloista, ja koska meillä kaikilla on niitä joka tapauksessa, on kiinnostavaa tietää, kuinka ne vaikuttavat omaan työskentelyymme.

Kuudes kysymys on yksi arvokkaimmista, jonka olen tässä esittänyt. Juuri tähän henkilökohtaiseen kysymykseen tarvitsisin laajemman otannan, jotta siitä saisi parhaan mahdollisen hyödyn irti. Mikäli aion tämän aihepiirin tiimoilta vielä joskus edetä, olen melko varma, että tulen palaamaan tähän kysymykseen.

Seitsemäs kysymykseni on laaja. Onneksaasti saamani vastaus tuntuu nivoutuvan yhteen opinnäytteeni alkupuolella käsittelemiini teemoihin. Se tuntuu vahvistavan niitä. Todentavan mielipiteitäni konkretiaksi. Kysymys tuntuu olevan kaikkien huulilla: mitä teatterille tapahtuu seuraavaksi? Varmasti tätä kysymystä pohdiskelemalla pystymme päätyämään havaintoon, että kaikille teatterintekijöille on olemassa melkolailla samanlaisia uhkakuvia. Sen sijaan, että taistelemme yksin poteroissa näitä näkymättömiä vihollisia vastaan, on mielestäni tärkeää yhdistyä, keskustella ja jakaa pelkoja. Sitä kautta voimme löytää aivan uudenlaisia teatterimuotoja. Kaikki joutuvat tekemään kompromisseja, kaikki joutuvat luopumaan jostain asioista saadakseen toisia asioita tilalle.

On myös miellyttävä huomata, että seitsemännen vastauksen loppu tuntuu täsmälleen samalta kuin oma havaintoni Yöväen Näyttämön toiminnasta oli Varkauden ajalta:

”Olimme aika idealisteja ja optimisteja (...) Tuntui että on antanut kaikkensa ja taiteellinen näkemys ja innostus oli ikään kuin imetty kuiviin. Tällä hetkellä on taas uutta intoa ja voimia johtamiseen. Olemme saaneet myös tunnustusta, joka auttaa jaksamaan vaikeinakin aikoina. Ja saaneet kannustusta alan ammattilaisilta ja konkareilta. Se tuntuu tietysti hyvältä ja auttaa jaksamaan vaikeina aikoina.”

Kahdeksannessa ja viimeisessä kysymyksessä teatterinjohtaja esittää kiinnostavia konkreettisia tulevaisuuden näkymiä laitosteattereille. Tuntuu luontevalta sanoa, että jaan tämän saman teatterinäkemysen hänen kanssaan. Päädyn havaintoon, että me kaikki teatterin palveluksessa olevat

painimme nyt samojen realiteettien parissa. Pelot ja odotukset ovat lopulta kaikilla melkoilla samat.

Olen todella kiitollinen vastauksista ja niiden ansio rakentamassani viitekehyksessä on ainakin itselleni erittäin merkityksellinen. Vaikka tällä otannalla päästään vasta raapaisemaan pintaa, olen hyvin iloinen avaamastani keskustelusta. Ja olen kokolailla varma, että tästä aiheesta tullaan tulevaisuudessa kuulemaan lisää moneltakin suunnalta.

LOPPUSANAT

Mitä nyt sitten? Mitä tehdä seuraavaksi? Idealistinen elämänkatsomus on helpompi kirjoittaa paperille, kuin toteuttaa käytännössä. Taatusti varmemman toimeentulon ja vakaamman aseman yhteiskunnassa saisin millä tahansa muulla ammatilla. Työllistymistilanne pysynee edelleen hankalana, varsinkin pääkaupunkiseudulla. Mutta minä haluan asua pääkaupunkiseudulla, sillä olen täällä varttunut. Helsinki on kotini. Toki teen mielelläni produktioita minne päin Suomea tahansa, enkä pelkää matkustamista (kuten esimerkkini esittävät). Haluan kuitenkin perheeni, kiinnityskohtani, olevan ankkurissa jossain minulle tutussa ympäristössä. En halua olla juureton, vaikka toivonkin voivani lentää, jos tällainen kielikuva sallitaan. Se valitettavasti tarkoittaa myös sitä, että joudun tekemään kompromisseja oman työni suhteen. Kenties jonain aamuna tarjoan juuri sinulle kahvia R-kioskilla ja kenties toisena aamuna puen naamion ylleni ja liidän näyttämön halki sydämeesi.

Entä selvisikö onko teatteri tärkeää? Onko teatterilla merkitystä? Mielestäni vastaus on tällä hetkellä yksinkertainen: sillä on merkitystä ja se on tärkeää. Se on tärkeää minulle, ryhmille joissa työskentelen ja ainakin osalle vastaanottajista. Teatteri ei varmasti tule kipuamaan tarvehierarkiassa fysiologisten tai turvallisuuden tarpeiden ohi, mutta kenties se laskeutuu jonnekin määrittelemättömälle rajapinnalle yhteenkuuluvuuden, rakkauden, arvonannon ja itsensä toteuttamisen läheisyyteen? Kaiken kaikkiaan, teatteri tuskin olisi kulkenut läpi koko ihmisen historian, jos se olisi tarpeetonta.

Usko tekemiseen on siis vahva, mutta jatkuvuuden takaamiseksi minun on löydettävä keinoja rahoittaa toimintaamme. Toivottavasti jossain vaiheessa rahoituksista päättävät tahot näkisivät asiamme merkityksen, ja saisimme edes sellaisen toimeentulon, ettei tarvitsisi itse henkilökohtaisesti maksaa työmme tekemisestä ihan niin paljon. Kenties yksi mahdollinen tulevaisuuden suunta on juuri edellä mainitut yhteistyöt repertuaariteattereiden kanssa. Tämän kaltaisen askeleen olen jo ottanut Kansallisteatterin suuntaan, ja mikäli asiat eivät merkittävästi lähitulevaisuudessa muutu, vastaavanlaisia yhteistyökumppanuuksia on myös viritettävä muihinkin suuntiin. Ja vaikka kaikki näyttääkin epävarmalta, suunnittelemme joka tapauksessa Yöväen Näyttämölle jo seuraavaa esitystä, joka ottanee paikkansa kesällä 2015 ennalta määrittelemättömässä kohteessa.

Vaikka emme voikaan tietää, miten asiat tulevat järjestymään, yksi asia on kuitenkin varma: aion myös jatkossa pitää päiväkirjaa produktioistani. Näihin muistiinpanoihin palaaminen on sekä inspiroivaa että opettavaista. Niistä saa tarvittavaa voimaa ja uskoa tekemiseensä, ja niiden avulla muistaa jälleen miksi tätä kaikkea jaksaa.

Kun ryhdyin kirjoittamaan tätä kirjallista opinnäytettäni, mietin miksi teatteri on tärkeää ja minkälaista teatteria minä haluaisin tehdä ja nähdä. Mietin myös, kuinka antaa yhteisölleni takaisin se, mitä se on antanut minun hyväkseni. Nyt minä taas tiedän sen.

Kaiken kaikkiaan tulen luultavasti kulkemaan teatterikentän halki omaa reittiäni, joka on ristennyt ja tulee risteämään perinteisemmän näyttelijäntyön reitillä, mutta tulee myös poikkeamaan tältä reitiltä ennalta tallaamattomille poluille. Ja yhtälailla minulla on voimakas tunne siitä, että jos joskus haluan astua pois tältä valitsemaltani alalta, voin tehdä sen suoraselkäisesti. Teatteri ja taide ovat ihmisille tärkeitä, ja ne on syytä tehdä huolella. Jos sitä työtä ei voi tehdä kunnolla, kenties on parempi jättää se kokonaan tekemättä. Aina on hyvä muistaa, että elämässä on myös paljon muuta ihmisille tärkeää.

Loppuun haluan lainata sitaatin eräästä ensimmäisistä teatteriin liittyvistä kirjoista, jonka olen lukenut:

“Why do we sacrifice so much energy to our art?”

Not in order to teach others but to learn with them what our existence, our organism, our personal and repeatable experience have to give us; to learn to break down the barriers which surround us and to free ourselves from the breaks which hold us back, from the lies about ourselves which we manufacture daily for ourselves and for others; to destroy the limitations caused by our ignorance or lack of courage; in short, to fill the emptiness in us: to fulfill ourselves (...) Art is a ripening, an evolution, an uplifting which enables us to emerge from darkness into a blaze of light.”

(Jerzy Grotowski “Towards a Poor Theatre” sivut 211 – 218)